

LUJO MARGETIĆ

UGOVORI PETRA ZRINJSKOG S GROBNIČANIMA I BAKRANIMA OD 1642. GODINE I NJIHOVA DOPUNA IZ 1686. GODINE

A) NEKOLIKO UVODNIH RIJEČI

I

U Arhivu Jugoslavenske akademije čuvaju se u Lopašićevoj zbirci isprave o ugovorima što ih je Petar Zrinjski sklopio s Grobničanima i Bakranima. Prijepis iz druge polovice XVIII st. ugovora s Bakranima učinjenog 12. srpnja 1642. čuva se pod oznakom XV 25/D I 1a (2) te obuhvaća 4 lista, a predstavlja, zapravo, uvodni dio potvrde i djelomične izmjene i dopune toga ugovora od 9. ožujka 1686. koju je sastavila u Kraljevici posebna komisija na čelu sa svojim predsjednikom Simonom de Thomasis. Stranice listova veličine su $32,7 \times 21$ cm. Rukopis je napisan vrlo čitljivom latinicom. Prijepis učinjen 1768. god. (ili nešto kasnije) ugovora s Grobničanima sastavljenog 18. srpnja 1642. čuva se pod oznakom XV 25/D I 1e (2), te predstavlja zapravo prijevod s hrvatskog jezika na latinski učinjen 4. lipnja 1768. Stranice listova veličine su $36 \times 31,8$ cm. Taj rukopis pisan je vrlo čitljivom latinicom. U uskoj vezi s tim je i prijepis od 8. X 1725. Grobničkog urbara sastavljenog 9. ožujka 1686. od netom navedene komisije, koji se čuva pod oznakom II D 152 (IV) i koji ima 4 lista.

Spomenuti ugovori iz 1642. god. i njihove dopune iz 1686. god. vrlo su dragocjeni izvori za upoznavanje prošlosti našega naroda pa kako do sada nisu bili objavljeni, objavljujemo ih uz uvodnu kraću studiju.

II

Ugovori Petra Zrinjskog s Grobničanima i Bakranima nisu u znanosti u većoj mjeri iskorišteni za analize premda oni sadržavaju mnogo zanimljivih i važnih podataka za hrvatsku pravnu i ekonomsku povijest. Na ugovor

s Grobničanima upozorio je već Lopašić.¹ On je izdao Grobnički urbar na hrvatskom jeziku te u popratnoj studiji i opaskama ispod teksta dao mnogo točnih i korisnih podataka i zapažanja. Tekst Grobničkog urbara što ga je Lopašić objavio sastavljen je poslije 1686. godine, koja se u tom urbaru spominje.² Lopašić je poznavao grobničke urbare na latinskom, talijanskom i hrvatskom, a njihov međusobni odnos on je sebi zamišljao ovako: 18. srpnja 1642. sklopljen je ugovor između Petra Zrinjskog i Grobničana, a na temelju tog ugovora »sastavljen je kasnije poseban urbar Grobnički«, a također i talijanski prijevod. Lopašić nije dovoljno naglasio važnu okolnost razvoja odnosa grobničkih pučana prema feudalnom gospodaru. Najstariji je ugovor od 18. srpnja 1642. godine. Odredbe iz tog ugovora doživjele su razne izmjene i dopune još u doba Zrinjskih, djelatnošću grofice Katarine Zrinjske od 1665. do 1669, a do značajnih dopuna došlo je, također, i nakon propasti Zrinjskih na temelju rada komisija u 1678. i 1686. godini. Tek nakon toga, uzimajući u obzir sve nastale promjene osnovnog teksta, dolazi do sastavljanja Grobničkog urbara na talijanskom jeziku, koji nije nikako puki prijevod nijednog od naprijed spomenutih urbara, već novi dokument sa svojim posebnim značajkama. Konačno, kao najmlađi, ukazuje se od Lopašića objavljeni Grobnički urbar na hrvatskom jeziku koji se opet u nekim pojedinostima razlikuje od svog prethodnika i čak u nekim svojim aspektima predstavlja završnu fazu razvoja nekih važnih imovinsko-pravnih odnosa prije sveobuhvatnog uređenja kmetskih odnosa pod Marijom Terezijom i prije konačnog razrješenja kmetskih odnosa u XIX stoljeću. Mi smo sa svoje strane već upozorili na taj razvojni put Grobničkog urbara kao i na najvažnije razlike između ugovora iz 1642. god. i Grobničkog urbara na hrvatskom jeziku, koji nesumnjivo pada već u XVIII st. i zato se u ovoj kratkoj uvodnoj studiji nećemo više na to pitanje vraćati.³ Želimo samo ponovno upozoriti da se ne bi smjelo govoriti o »Grobničkom urbaru iz 1642. god.« kao što se to obično čini, već samo o ugovoru između Petra Zrinjskog i Grobničana iz 1642. godine koji je sačuvan u latinskom prijevodu, ili o mnogo kasnijem Grobničkom urbaru na hrvatskom jeziku.

Što se pak tiče ugovora s Bakranima, taj je još manje poznat. Njega se ne spominje čak ni u monografijama o Bakru,⁴ pa ni u inače vrlo iscrpnim i temeljitim prikazima ekonomskog položaja vinodolskih pučana u XVII st.⁵ Ugovor s Bakranima najviše su koristili Herkov i Erceg.⁶

Izmjene i dopune pak tog ugovora iz god. 1686. iskoristio je Herkov za

¹ R. Lopašić, *Urbaria lingua croatica conscripta — Hrvatski urbari sv. I, Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium* (dalje MHJSM), vol. V, Zagreb 1894, str. 187. i d.

² Lopašić, *Hrvatski urbari...*, str. 196: Konfini ovoga teritorija specificirani su (...) u sentenciji, učinjenoj međ pukom Grobničkim i Bakarskim leto 1686.

³ L. Margetić, *Hreljinski urbar iz 1700. god.*, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* (dalje VHARP) XXI, Rijeka 1977, str. 202 i d.

⁴ V. npr. M. Mažić, *Prilozi za poviest grada Bakra, Sušak 1896.*

⁵ V. npr. N. Klaić, *Vinodolsko društvo u početku XVII stoljeća*, VHARP, XVII, Rijeka 1972, str. 187 i d.

⁶ Z. Herkov, *Grada za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske, I—II*, Zagreb 1956, passim; I. Erceg, *Kretanje robe i novca u lukama Bakarac, Crikvenica, Kraljevica i Selce 1668/9*, *Historijski zbornik*, X, 1957, str. 140.

utvrđivanje veličine mezane i barila u Bakru potkraj XVII st.⁷ Mi smo sa svoje strane izvršili usporedbu ugovora s Bakranima s Hreljinskim urbarom iz 1700. god. i s ugovorom s Grobničanima i iz te usporedbe izvukli određene zaključke.⁸

III

Ugovori što ih objavljujemo nastali su 1642. god. kao posljedice diobe Petra i Nikole Zrinjskih 1641. godine.⁹

Ugovori su sastavljeni na prilično pregledan način. Pogotovu je pregledan ugovor s Grobničanima koji je podijeljen na točke. Doduše, i ugovor s Bakranima bio je bez ikakve sumnje podijeljen na točke, ali je prilikom sastavljanja isprave iz god. 1686. naznačena samo prva točka, tako da je cijeli tekst ugovora naveden pod tom točkom, premda iz teksta potvrde iz 1686. god. saznajemo da je ugovor imao određeni broj točaka.¹⁰ Zato ćemo u ovoj uvodnoj studiji navoditi pojedine točke ugovora s Grobničanima, a ugovor s Bakranima navodit ćemo samo upućivanjem na broj lista.

Oba ugovora imaju zapravo dva dijela. U prvom dijelu govori se o podaničkim obvezama, i to naturalnim, novčanim i radnim, dok je drugi dio više »statutarne« prirode, tj. donosi odredbe o raznim pitanjima općeg značaja.

Obveze su Grobničana prema ugovoru ove:

1. Obveze Grobničke općine kao cjeline:

- a) 70 urna¹¹ vina (t. 1 ugovora),
- b) 70 urna pšenice (t. 1 ugovora),
- c) 200 dukata (t. 2 ugovora),
- d) 120 ovaca, tzv. *permanija* (t. 3 ugovora),
- e) eventualni harač (t. 44 ugovora).

2. Obveze pojedinih mjesta, sela i zaselaka kao cjelina. Radi se o »počastima«, koje se sastoje od po nekoliko mjerica maslaca i određenog broja kokoši, pilića i jaja (t. 7 do 17 ugovora).

3. Individualne obveze:

a) *Sulj* malih životinja, tj. na svakih dvadeset ovaca po jedna jalova ovca, a na svakih četrdeset ovaca po jedna ovca s janjetom. Ako do punog broja, tj. do dvadeset ovaca, nedostaje više od jedne ovce, pučanin-kmet plaća za svaku ovcu 3,5 solda (t. 4 ugovora).

⁷ Z. Herkov, Mjere Hrvatskog primorja s osobitim osvrtom na solne mjere i solnu trgovinu, Posebna izdanja Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. 4, Rijeka 1971, str. 34.

⁸ Margetić, Hreljinski urbar..., VHARP, XXI, Rijeka 1977, str. 200 i d.

⁹ Lopašić, Hrvatski urbari..., str. 188; E. Laszowski, Gorski kotar i Vinodol, Zagreb 1923, str. 84 spominje također diobu braće Petra i Nikole i poziva se kod toga na Lopašića, ali na str. 142 prikazuje stvar tako da bi se po njegovim riječima moglo zaključiti kao da je Bakar pripao tek 1649. god. Petru Zrinjskom. Vjerojatno je Laszowski ispustio na str. 142 vijest, koju je naveo na str. 84 u želji da bude kratak.

¹⁰ Confirmatio et moderatio privilegiorum... a. 1686. t. 10 (...) iuxta antiquam consuetudinem et articulum decimum Urbariorum 1642 et 1669.

¹¹ Z. Herkov, Mjere Hrvatskog primorja... str. 28, 31: često je urna = orna = spud = baril, koji sadrži u Rijeci 1717. god. 61,20 l, a u Čabru 1673. god. 66,64 l, a isto toliko i u Bakru, gdje obuhvaća 32 bokala ili mazar.

b) *Sulj* velikih životinja: za svaku jalovu kravu 5 solda, a za svaku kravu s mladim 10 solda.

c) Dva radna dana godišnje za potrebe gospoštije ili dovoz s volovima drva iz gore (t. 5 ugovora).

d) Prijevoz tereta s konjima do Broda, Gerova, Kopra i Trsta (t. 18 ugovora), donošenje drva za gospoštiju kuhinju (t. 20 ugovora), paljenje vapna (t. 22 ugovora), besplatno pređenje, a uz naplatu i tkanje (t. 24 ugovora), čuvanje kaštela (t. 39), a u slučaju ratne opasnosti prenositi iz Broda i Ozlja stvari potrebne za vojsku (t. 21 ugovora).

e) Prilikom prodaje trupaca 10% ide u korist gospoštije (t. 24 ugovora), od prihoda stupa na Rječini plaća se gospoštiji također 10% (t. 25 ugovora), svaki privatni mlinar plaća godišnje jedan dukat i isporučuje jednu svinju te melje besplatno gospoštiju žito (t. 26 ugovora), pekar(ica) peče kruh za gospoštiju s tim da sama daje kvas (t. 26 ugovora), a mesar daje besplatno glavu s jezikom svake zaklane životinje (t. 27 ugovora).

f) Pratlja Zrinjskog u rat i izručenje jedne četvrtine ratnog plijena (t. 29 ugovora).

4. Gospoštiji su pridržana još neka značajna prava:

a) Travarina koju plaćaju osobe koje ne pripadaju gospoštiji za napasanje svojih stada na grobničkom području (t. 5 ugovora).

b) Pravo prvokupa drva koje pučani nude na prodaju (t. 24 ugovora).

c) Pravo otkupa koža divljih životinja koje su ubili pučani (t. 37 ugovora).

d) Ribarenje u Rječini (t. 28 ugovora).

Obveze su pak Bakrana prema ugovoru ove:

1. Obveze Bakarske općine kao cjeline:

a) 120 urna vina (list 1 r),

b) 120 dukata (list 1 r),

c) eventualni »harač« (list 4 r).

2. Individualne obveze:

a) *Sulj* velikih i malih životinja kao Grobničani (list 18).

b) Jedan radni dan godišnje ili dovoz drva iz šume volovima (list 1 v).

c) Prijevoz tereta s konjima u Kopar, jahaći konji za Zrinjskog i sijeno za ishranu tih konja, popravak gospoštijских građevina, paljenje vapna i čuvanje straže (list 1 v i 2 r).

d) Pratlja Zrinjskog u ratu (list 2 v).

Za razliku od Grobnika, ugovor s Bakrom navodi posebne grupe podanika koje imaju posebne obveze. Dok se knapi, u ugovoru nazvani također i slobodnjaci (libertini) samo spominju bez navođenja njihovih posebnih dužnosti, dotle ugovor detaljno navodi obveze Vlaha (list 2 r):

a) Plaćanje »*podimnice*«, tj. takse na kuću, u visini od 5 libara.

b) Plaćanje podavanja na ovce u blažem obliku od *sulja* ostalih podanika, tj. na 40 ovaca jedna jalova ovca, a na 80 jedna ovca s janjetom.

c) Prijevoz tereta konjima u Hrvatsku i natrag, jednom godišnje.

d) Jedan vol prilikom dolaska Zrinjskog.

»Statutarni« dio ugovora s Grobničanima i Bakranima ima sadržajno neobično sličan tekst, remda ima nekih odstupanja u pogledu redoslijeda i u pogledu načina izražavanja.

Ugovore s Grobničanima i Bakranima iz 1642. god. treba oprezno koristiti jer se u protivnome može doći do pogrešnih zaključaka. Evo nekoliko napomena u vezi toga:

Ugovor s Grobničanima izričito pridržava za gospoštiju pravo ubiranja travarine za gorsku pašu životinja koje ne pripadaju grobničkim pučanima.¹² Istu odredbu nalazimo i u kasnijem urbaru na talijanskom jeziku¹³ i u najmlađem urbaru na hrvatskom jeziku.¹⁴ Odredba izgleda posve u skladu sa svime što znamo o pravima Frankapana i Zrinjskih na njihovim vinodolskim posjedima. Pa ipak, u Grobničkom urbaru 1610—1612. čitamo ovu odredbu: »Ako by dosly meyasky liudi z siuinom w pasu w kunfin, kako sze s nimj zpraue, od toga ide gospodina m. polouiczza, a puchanom polouiczza.«¹⁵ Iz toga slijedi da je 1642. god. feudalac oduzeo Grobničanima jedno pravo koje su oni uživali početkom XVII st. Da li iz toga treba zaključiti da je u ranije doba grobnička općina imala to pravo na temelju neke nagodbe s feudalcem ili da ga je naprosto uzurpirala pa 1642. god. Petar Zrinjski obnavlja stara gospoštijiska prava. Doista je teško odlučiti se za jednu od tih dviju mogućnosti. Čini nam se da je ipak vjerojatnije da je Petar Zrinjski ugovorom od 1642. god. stegnuo dotadašnja prava grobničke općine to više što u računima upravitelja za 1593. god. nalazimo stavku: »Jos ye pryeto to lyto Arbadije od zatnyka cha dopada na dyl g(ospo)d(i)na m(ilsti) L. 64 sz. 10.«¹⁶

Iz ugovora se s Grobničanima nadalje vidi da su oni bili obvezatni davati feudalcu paušalno po mjestima i zaseocima određenu količinu maslaca, kokoši, pilića i jaja.¹⁷ Tih odredaba nema ni u kasnije nastalim urbarima na talijanskom i hrvatskom jeziku, a obračun tih podavanja ne nalazimo ni u računima upravitelja za 1593. godinu. S druge strane, ta podavanja su zabilježena kao postojeće obveze ne samo 1672. god.,¹⁸ gdje su procijenjena s iznosom od 32 f. 34 kr., nego čak i u računima iz doba Perlasa za god. 1761, 1762. i 1763, u kojim se godinama na ime tih počasti ubiralo 167 l. 6 s.¹⁹ Iz toga treba zaključiti da je taj oblik opterećenja, koji svakako potiče iz davnih vremena, oduvijek postojao na Grobniku, a da je možda krajem XVI i početkom XVII st. privremeno bio ustupljen upraviteljima, koji ga zato ne prikazuju u svojim obračunima te da je vjerojatno nepažnjom ispao iz urbara na talijanskom i hrvatskom jeziku.

¹² Ugovor s Grobničanima, t. 6.

¹³ XV 25/D I 1 e (1), 1v: Il popolo di Grobnicho non si deve ingerir nelle Arbadie, cioè nelli pascoli delli boschi che si affitano alli forestieri, ma tal affitanza si deve riscotere per conto del dominio.

¹⁴ Lopašić, Hrvatski urbari..., str. 191: Item puk Grobniški nesmi se pačat u arbadie, to jest u paše gorske, koje na fit ljudem stranjskim davaju, zač ovo platit se mora gospodi.

¹⁵ E. Laszowski, Urbar vinodolskih imanja knezova Zrinjskih, Vjesnik kr. hrv.-slav.-dalm. Zemaljskog arkiva (dalje VZA), XVII, 1915.

¹⁶ Arhiv Hrvatske, Arhiv obitelji Sermage, knjiga XLIV, kutija 81, računi za 1593. godinu.

¹⁷ Ugovor s Grobničanima t. 7—17.

¹⁸ R. Modrić, Popisi i procjena dobara, Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana, vol. I, Zagreb 1974, str. 272.

¹⁹ I. Erceg, Društveno-gospodarsko stanje na Perlasovim imanjima, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 5, 1933, str. 130.

Još jedan primjer. Ugovor s Grobničanima ne spominje slobodnjake, ali iz toga bi bilo pogrešno zaključiti da ih nije bilo, jer su nam poznati ne samo iz urbara iz 1610—1612. god.²⁰ nego i iz nekoliko isprava.

Ukratko, ugovori su izvanredno dragocjeni i važni, ali ih se mora koristiti samo uz pomoć ostale objavljene i neobjavljene građe o Grobniku.

V

Iz ugovora Bakrana s Petrom Zrinjskim vidljivo je da je stanovništvo bakarske gospoštije bilo organizirano u dvije općine, hrvatsku i vlašku, ali da su se te dvije općine počele pomalo stapati u jednu jedinstvenu općinu. Feudalac je imao interesa da na jednoj gospoštiji ima jednu organizaciju stanovništva i zato se određuje: »Cunctus populus tam Croatae quam Valaci prompti erunt in consotiando superioritatem se gratos extribere.« (!) Ipak iz povijesnih razloga zadržale su hrvatska i vlaška općina u Bakru još 1642. god. priličnu vitalnost. Obje općine imale su svoje posebne organe, a pripadnici pojedine općine odvojene i različite obveze prema feudalcu. Hrvatska općina ima po ugovoru iz 1642. god. dva organa, pučkog suca (judex populi vulgo ratnik (!)) i glasnika (nuncius),²¹ a vlaška općina ima vlaščkog suca (judex Valachorum).²² Dakako, da je hrvatska općina imala razvijeniju organizaciju i da je ugovor spomenuo samo neke organe. Tako npr. iz kupoprodajne isprave od 20. listopada 1558.²³ saznajemo da je u Bakru uz feudalčeva kapitana postojao još »satnik toga leta« i deset vijećnika, koje ta isprava također naziva satnicima, očito zato što su već obavljali funkciju satnika kao što je to u našim krajevima bio običaj i sa županskim naslovom. Ipak, ni ta isprava ne daje nam potpunu sliku općinske organizacije. Naime, iz isprava od 11. ožujka 1492,²⁴ 15. ožujka 1554.²⁵ i 26. rujna 1669.²⁶ vidljivo je da je na čelu Bakarske općine stajao sudac, a tako je i po ugovoru iz 1642. godine. Hrvatska općina plaćala je kao cjelina razna podavanja, a njezini pripadnici također su imali razne naturalne, novčane i radne obveze, koje smo već spomenuli.

Vlaška općina imala je svoje posebne organe. Iz urbara od 1610—1612. saznajemo da je vlaška općina imala čak tri organa: »meyu thim med Wlaszy szloboden ye szudac, duornik y priszthau.«²⁷ Kako je svaka vlaška kuća plaćala podimnicu od 5 libara i kako je 1608. god. plaćeno po vlaškom sucu Marčanu 195 libara podimnice,²⁸ proizlazi da je vlaških kuća 1608. god. bilo najmanje 39, što znači da vlaška općina nije bila baš mala. Iz urbara od 1610—1612. saznajemo da su *podimnicu* plaćali samo oni Vlasi koji nisu imali

²⁰ Laszowski, Urbar . . . , str. 86.

²¹ Ugovor s Bakranima, 2 v.

²² Ugovor s Bakranima, na istom mjestu.

²³ R. Strohal, Nekoliko neštampanih glagolskih listina, VZA, XII, str. 66—67; E. Laszowski, Nekoliko glagolskih isprava, Vjesnik kr. Državnog arkiva u Zagrebu, VIII, 1939, str. 29—30.

²⁴ I. Kukuljević-Sakcinski, Acta croatica, Zagreb 1863, str. 146; Dj. Šurmin, Hrvatski spomenici, sv. I, MHJSM, VI, Zagreb 1898, str. 359—360.

²⁵ Kukuljević, Acta croatica . . . , str. 256—257.

²⁶ Lopašić, Hrvatski urbari . . . , str. 197—198.

²⁷ Laszowski, Urbar . . . , str. 93.

²⁸ Laszowski, na istom mjestu.

40 ovaca²⁹ pa bi se iz toga moglo zaključiti da je vlaška općina možda imala i više stotina pripadnika, jer se samo tako može objasniti razmjerno vrlo visok iznos podimnice plaćene 1608. godine.³⁰

Vlaška je općina samostalno sabirala podavanja od svojih pripadnika, a vlaška su podavanja bila donekle različita od hrvatskih. Vlaška je općina i u ranije vrijeme imala i vlastitu sudbenu nadležnost.³¹ Vlaška je općina kasnije nestala, a razlog je tome bez sumnje postepeno srastavanje pripadnika obiju općina osobito u ekonomskom pogledu. Tako nam je npr. poznato da su Vlasi postepeno napuštali svoje prvobitno isključivo stočarsko područje sjeverno i sjeveroistočno od Bakra i postepeno se naseljavali u Kostreni³² i Dragi³³ i na taj način gubili svoju teritorijalnu podvojenost.

A kako je s organizacijom grobničke općine? Grobnička općina ima neke osobitosti koje ju izdvajaju od ostalih vinodolskih općina, a odnose se na neke posebne vrste podavanja i posebne općinske organe koje ne nalazimo inače u Vinodolu. Prije svega, Grobničani su obavezni na posebno podavanje, zvano *permanija*, koje se prema urbaru iz 1610—1612. sastoji od 111 ovaca i koza, 16 spudi i 4 kadnice vina i 38,5 stara pšenice.³⁴ Prema ugovoru iz 1642. god. *permanija* se sastoji od podavanja 120 ovaca,³⁵ a Grobničani su obavezni još i na podavanje 70 urna vina i 70 modija pšenice, što se po procjeni iz 1671. god. također naziva permanijom.³⁶ Ovdje nije mjesto za analizu ukupne visine opterećenja grobničkih pučana. Možemo samo navesti rezultat naših analiza, što smo ih izvršili na drugom mjestu,³⁷ naime, da su Grobničani imali raznovrsnije oblike podavanja od ostalih Vinodolaca, ali da je ukupna visina svih tih različitih oblika grobničkih podavanja bila niža od opterećenja

²⁹ Laszowski, na istom mjestu. Prema procjeni konfisciranih dobara Zrinjskih i Frankopana, u bakarskoj gospoštiji bilo je 1671. god. 93 Vlaha (Modrić, Popisi i procjena dobara..., str. 269).

³⁰ I. Erceg, Kmetsko-feudalni odnosi na komorskim imanjima u Vinodolu i Gorskom kotaru neposredno prije marijoterezijanske regulacije, Zbornik historijskog instituta Jugoslavenske akademije, 4, 1961, 305 navodi da se »pojaviła naknadno *podimnica* koja se prije nije spominjala«, tj. da se pojavila tek poslije 1757. god. te da je ona »rezultat naknadnih i posebnih poravnavanja«. Te Ercegovce riječi treba bez sumnje tako shvatiti da je *podimnica* tek poslije 1757. god. obuhvaćena ugovorom s bakarskim podanicima, a ne kao da je prije toga nije ni bilo.

³¹ Usp. npr. Zakon za hrvatske Vlahu županije Cetinske od god. 1436. (Lopašić, Hrvatski urbari..., str. 9: (...) na nih' pitanie da ne sida ni edan' Hrvatini', ner' nih' knez' i suci nih'.

³² Kukuljević, Acta croatica..., str. 146 — Šurmin, Hrvatski spomenici..., str. 359—360 (Vlah Smoljan u Kostreni god. 1492).

³³ A. Rački, Povijest grada Sušaka, Sušak 1929, str. 259 i d. Vjerojatno se na draške Vlahu odnosi darovnica Martina Frankopana od 12. listopada 1468, kojom je Trsatskom samostanu poklonio među ostalim de pertinentiis et redditibus castri nostri Bachar centum libras solidorum et decem spodia vini mensure ipsius loci una cum quatuor domibus Morlachorum, per nos eis constitutorum, que quatuor domus ipsius conventui et fratribus hiiis, cum quibus nobis et castro nostro Bachar fideliter serviebant, servire teneantur et de cetero sint obligati. V. P. E. Fermendžin, Acta Bosnae, potissimum ecclesiastica, MSHSM, vol. XXIII, 1892, str. 275. Vlasi se, dođuše, ne kao zasebna općina s posebnim organima, nego kao zasebni obveznici podavanja spominju još 1769. god.: A subditis Valachis titulo podmicza annue penduntur 83—6 3/4 (Arhiv JAZU D — CXXVI—95).

³⁴ Laszowski, Urbar..., str. 87—88.

³⁵ Ugovor s Grobničanima, t. 3.

³⁶ Modrić, Popisi i procjena dobara..., str. 271—272.

³⁷ U neobjavljenom radu O permanima Hrvatskog primorja.

ostalnih vinodolskih podanika. To ne može biti slučajno, a pogotovu upada u oči karakterističan naziv tih paušalnih podavanja na Grobniku — *permanija*, koji naziv po našem mišljenju, koje zastupamo u već spomenutom našem radu, treba povezati s prvobitnim obveznicima tog podavanja, s permanima, koji su upravo na Grobniku sačinjavali teritorijaliziranu vojničko-graničarsku predstražu na hrvatskoj granici prema Njemačkoj. Osim toga, jedino se na Grobniku sačuvao naziv općinskog organa perman, i to ne samo u urbaru iz 1610—1612,³⁸ nego čak još duboko u XVIII st.³⁹ Na temelju svega toga proizlazi kao prilično vjerojatno da su u ranije doba također i na Grobniku postojale dvije općine, jedna općina pučana koja je imala jednake obveze kao i ostale pučanske općine u Vinodolu i druga, vojničko-graničarska općina permans, koja je imala smanjene obveze zbog toga što je na sebe preuzela teret graničarske službe. Kako je granica prema Njemačkoj već u XIV st. prestala biti »vrućom« i kako je njezin značaj još više opadao dolaskom Habsburgovaca i pojavom Turaka, permanska općina se sve više spajala s pučanskom, tako da su se već u XVI st., ako ne i ranije, potpuno spojile, a trag nekadašnjoj organizaciji ostao je u nazivima *permanija* i perman, u raznovrsnijim oblicima podavanja i u nižem opterećenju grobničkih podanika, koji su svoje nekadašnje povlastice znali sačuvati.

VI

Ugovori Petra Zrinjskog s Grobničanima i Bakranima temelje se na vrlo starim odredbama koje su u ugovoru preuzete. Za to je najbolji dokaz visina bira, osnovnog podavanja pučana. Prema ugovoru s Grobničanima *bir* iznosi 200 dukata, dok ugovor s Bakranima utvrđuje visinu *bira* na stotinu dvadeset dukata. Ako te iznose usporedimo s temeljnim obvezama za bir po urbaru iz 1610—1612. god., vidimo da se radi o istim iznosima, dakako obračunatim na osebujan način. Naime, prema urbaru iz 1610—1612. god. Grobničani su opterećeni temeljnom obvezom za *bir* u visini od 1000 libara,⁴⁰ a Bakrani *birom* od 600 libara.⁴¹ Dakle, dukat je obračunat s pet libara. Poznato je da se dukat u Hrvatskom primorju obračunavao najčešće sa 6 libara⁴² pa je očito da je Petar Zrinjski nametnuo ugovorom Grobničanima i Bakranima takvim nekorektnim načinom obračuna povećanje bira za 20%. Ali to nas ovdje manje zanima. Ovdje smo željeli samo istaći da je osnova preračunavanja libara i dukata onaj temeljni iznos kojeg nalazimo u urbaru od 1610—1612. Ali to još nije sve. Iz urbara od 1610—1612. saznajemo da su ti temeljni iznosi već odavno utvrđeni u paušalnom iznosu, da su već odavno pretvoreni u realne terete pučanskih zemljišta, i da su pojedina zemljišta bila od toga realnog tereta oslobođena, tako da je ukupna svota od 1000 odnosno 600 libara za taj oslobođeni iznos smanjivana. Tako je već knez Bernadin Frankapan (1453—1529) smanjio taj temeljni iznos.⁴³ Petar Zrinjski ukinuo je sva ta

³⁸ Laszowski, Urbar ..., str. 86.

³⁹ Arhiv Hrvatske, Archivum Arcis Ozalj, Grobnik, kutija II br. 11 (1766. god.), Reflexiones circa dominium Grobnik: collector dictus perman.

⁴⁰ Laszowski, Urbar ..., str. 83.

⁴¹ Laszowski, Urbar ..., str. 89.

⁴² Z. Herkov, Građa ... II, str. 370.

⁴³ Laszowski, Urbar ..., str. 83.

oslobođanja i uspostavio staru obvezu od 1000 libara preračunavši je na već opisani način na 200 dukata.⁴⁴

Isto tako očito je da je Petar Zrinjski uspostavio i nekadašnju obvezu Grobničana za *permaniju* od 120 ovaca, koju već 1593. god. nalazimo smanjenom na 111 ovaca,⁴⁵ jer nema sumnje da je i ta obveza postojala početno u takvom zaokruženom broju.

Ako je to tako, onda je isto tako izvan sumnje da je Petar Zrinjski ugovorima iz 1642. god. samo utvrdio prastare odredbe i u nekim drugim pitanjima. Mislimo na odredbu o zabrani prodaje nekretnina »strancima«. Pod strancima u toj odredbi treba posve sigurno shvaćati osobe koje nemaju u gospoštiji svoje prebivalište što se vidi i po tome što prema istoj odredbi grobnički ili bakarski pučanin koji napušta gospoštiju i odlazi ad aliam jurisdictionem gubi nekretnine u korist feudalnog gospodara. Dapače, čini se da je početno bilo uopće zabranjeno bilo kakvo otuđivanje nekretnina, čak i unutar gospoštije, tj. prodajom nekretnine drugom pučaninu iste gospoštije, ali je to, vjerojatno tek kasnije, ipak odobreno. Naime, tek pri kraju ugovora s Grobničanima i Bakranima i tek u vezi s pitanjima ovlaštenja bavljenja trgovinom nalazimo na odredbu, kojoj bi zapravo bilo mjesto uz odredbu koju smo upravo naveli. Po toj odredbi dozvoljava se pučanima da mogu međusobno prodavati nekretnine.

Spomenute odredbe izazivaju živo zanimanje i upravo nas sile da pokušamo pomoću njih prodrijeti u tamu prošlosti.⁴⁶ Po njima je očito da su grobnički i bakarski pučani imali određeno stvarno pravo na nekretninama koje su držali i posjedovali i da se to stvarno pravo tijekom stoljeća na određeni način učvrstilo. Kakvo je to pravo? Svakako prilično svjetlo na to pitanje baca razvoj nasljednog prava u Vinodolu. To pitanje obrađivali smo na drugom mjestu⁴⁷ i utvrdili da se nasljedno pravo u Vinodolu razvijalo vjerojatno na ovaj način: početno je pučanin mogao ostaviti svoje nekretnine samo svojim muškim potomcima (možda čak samo jednome od njih!);⁴⁸ u doba Vinodolskog zakona nasljedno pravo vinodolskih pučana prošireno je i na braću i na njihove muške potomke, a knez je mogao, ali nije morao, kao nasljednike priznati kćerke i sestre; u XVII st. nalazimo (u Novome) već čvrsto priznato pravo braće i sestara i njihovih potomaka.

Vinodolski su pučani imali dakle na nekretninama koje su držali i posjedovali neku vrstu prava nasljednog zakupa, da se izrazimo pojmovima bližim modernom načinu izražavanja, premda treba podvući da takav način izražavanja nije posve adekvatan.

Ako je pučanin samo nasljedni zakupac s vrlo jakim stvarnim pravom, onda se postavlja pitanje tko je vlasnik vinodolskog zemljišta. Dakako, i to

⁴⁴ Tako povećani iznos teretio je i dalje Grobničane. V. npr. Modrić, Popisi i procjena dobara . . . , str. 271 gdje se kao obveza za *bir* ili *peneznu* navodi 250 forinta, a to je preračunato na dukate upravo 200 dukata.

⁴⁵ Arhiv Hrvatske, Arhiv obitelji Šermage, kutija 81, računi upravitelja za 1593. pod naslovom Grobnijk, Prijetak pynez to lyto w Grobnijkw.

⁴⁶ U posljednje vrijeme sve se više uvida da je u ovakvim analizama nužno upotrijebiti novije izvore, čak iz XVIII i XIX st. Usp. npr. O. Brunner, Land und Herrschaft, Darmstadt 1973, str. 249.

⁴⁷ L. Margetić, O starom hrvatskom nasljednom pravu descendenata, Histo-rijski zbornik XXV—XXVI, 1972—1973, str. 273 i d.

⁴⁸ Usp. za ovaj stadij Rusku pravdu, treća redakcija čl. 117: Aže smrd' umrēt' (bez dētej), to zadnicju knjazju. Tekst po K. Goetz, Das Russische Recht I, Stuttgart, 1910, str. 52.

pitanje je zaodjenuto u previše moderni način izražavanja pa se na njega može odgovoriti samo ako se uzme u obzir da je u srednjem vijeku pojam vlasništva u mnogim svojim aspektima doživio u odnosu na antiku a osobito na klasično doba duboke transformacije.

Prema tome, kada je ugarski kralj prenio 1193. god. na krčkog kneza Bartola »totam terram pertinentem ad comitatum Modrus (...) iure hereditario«⁴⁹ on je time Frankopane na modruškom, a kasnije i vinodolskom području obdario ne samo punim vlasništvom svih nekretnina čitavog područja (iure hereditario!), nego je na njih prenio čak i određena prava povezana s vrhovništvom. Za nas je osobito značajno da je neposredna posljedica takvog sveobuhvatnog darovanja kneževo pravo na ošasna (vakantna) dobra svih onih posjednika u Modrušu, a kasnije i u Vinodolu koji umru bez zakonskih nasljednika. Zato nema i ne može biti nijednog slučaja u Vinodolu da bi kralj na osnovi svoje vrhovne vlasti preuzeo imanje bilo koje osobe koja je umrla bez nasljednika ili koja je na bilo koji drugi način izgubila svoja prava nad svojim imanjem pa tako čitamo u Grobničkom urbaru 1610—1612: »Zelo Andreticha, ko ye palo na gozpodina milosti.«⁵⁰

Zabrana prodaje nekretnina osobama izvan gospoštije po ugovorima iz 1642. god., kneževo pravo na ošasna dobra, nasljedni zakup pučana s vrlo jako izraženim stvarnopravnim elementom povezani su tako putem darovanja iz god. 1193. u skladnu sliku u kojoj su elementi međusobno usklađeni i međusobno se popunjuju i objašnjavaju. Međutim, moramo ponovno naglasiti da je odredba o zabrani prodaje nekretnina osobama izvan gospoštije bez sumnje vrlo stara i da 1642. god. ne odgovara više stvarnim životnim tokovima. Značajno je da upravo u nekim bakarskim ispravama iz XVI st. nailazimo na posjednike nekretnina na bakarskom području koji ne žive u Bakru pa čak ni u Vinodolu. Tako 15. ožujka 1554. Pero Denti »kapitan bakarski« kupuje »vinograd u Martinšćici« i to »od Frana Božanića z Rike i od nega žene Margarete«,⁵¹ a 20. listopada 1558. isti kapetan kupuje »jedan kus brajdi (v) Martinšćici«, i to »od Vida Derpčića, rodom iz Hreljina, stan(u)ćega na Riki«.⁵²

⁴⁹ T. Smičiklas, *Diplomatski zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* (= CD) II, 1904, str. 262. U ispravu ne bi trebalo sumnjati jer ona sadrži među ostalim neobičnu odredbu da ju je Bela III dao zapečatiti svojom slikom: *imagnis nostre in aurea bulla impressione fecimus communiri*. Takav čudan način izražavanja ne nalazimo u drugim razdobljima, nego jedino pod konac XII st. Tako u ispravi od 1197. god. kojom se nekom požunskom jobagionu daje sloboda piše: *imagnis nostrae sigillo fecimus insigniri* (G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae*, III, 1, Budae 1829, str. 309; usp. Fejér, *Codex*... III, 1, str. 351). Iz toga i iz drugih razloga slažemo se s I. Szentpétery, *Az Arpad-hazi kiralyok okleveleinek kritikái jegyzéke*, *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica*, Tomus I, I kötet 1001—1270, 1. Füzet Budapest 1923, 49, br. 154: *maga az oklevél hiteles*. Usp. Thal loczy — S. Barabas, *A Frangepan esalád okleveltara I*, Budapest 1909. 3. Drukčije N. Klaić, Kako i kada su knezovi krčki stekli Modruš i Vinodol, *VHARP*, XVI, 1971, str. 136 i d. Predaleko bi nas ovdje odvelo da uđemo u opsežnu diskusiju u vezi isprave iz 1193. god. koja se pojavila posljednjih godina. Svakako se iz te isprave ne smije zaključiti da su Frankopani 1193. god. došli u posjed Modruša, već samo to da je taj posjed tom ispravom priznat od ugarskih kraljeva.

⁵⁰ Laszowski, *Urbar*..., str. 84.

⁵¹ Kukuljević, *Acta croatica*..., str. 256, br. 261.

⁵² R. Strohal, *Nekoliko neštampanih glagolskih isprava*..., str. 66—67 = E. Laszowski, *Nekoliko glagolskih isprava*..., str. 29—30.

Uostalom, poteškoća je možda manja nego što na prvi pogled izgleda. Dovoljno je pretpostaviti da je feudalac dozvolio »strancu« kupovanje nekretnine u pojedinom slučaju.

Već smo spomenuli »počasti« koje nalazimo u ugovoru s Grobničanima. Dakako, radi se o vrlo staroj odredbi. Tako npr. u ispravi cara Otona I od 948. god. nalazimo obvezu de unaquaue domo denarium unum, *gallinam unam*, *avenae sextarium unum*.⁵³ Iz našeg područja spomenimo odredbu iz isprave od 24. rujna 1345. u kojoj samostan sv. Benedikta obvezuje pripadnike mljetske obveze (quelibet domus), da godišnje daju pro honorantia vnam galinam.⁵⁴ Ili podavanja prema Rašporskom urbaru iz 1395. god.: villa de Podgače (...) solvunt galinam vnam pro quolibet,⁵⁵ odnosno prema Urbaru Pazinske grofovije od 1498. npr. Beram: Zu Vasnacht sein sy schuldig Zugaben Erung XIII Hennen.⁵⁶

Davanje kokoši bilo je dakle prastara feudalna obveza koja je u načelu teretila pojedino kućanstvo, a tek je kasnije pretvorena u paušalno podavanje koje uglavnom može poslužiti za utvrđivanje broja obveznika u vrijeme pretvaranja tog podavanja u paušalno.

Podavanje prema ugovoru s Grobničanima daju ovu sliku:

Mjesto	Mazane ⁵⁷ maslaca	Kokoši i pilići	Jaja
Grobnik	2	8	40
Ilovik	1	6	30
Rečina	2	10	40
Jelenje	3	15	40
Podkilavac	1	5	20
Podhum	4	20	60
Zastenice	5	20	80
Dražice i Sudan	1,5	8	20
Podčudnić i Podrvanj	1	6	20
Cernik i Buzdohanj	2,5	13	40
Hrastenice, Svilno, Orehovice, Tutnovno	2	8	20
Ukupno	25	119	410

Mislimo da se iz tog pregleda može naslutiti da je svaka kuća na Grobniku davala godišnje na ime »počasti« jednu kokoš ili pile, zatim nekoliko jaja i jednu petinu mazane maslaca. Nepotpuna usaglašenost podataka potječe vjerojatno od raznih olakšica i oslobađanja koja su pojedini pučani postigli, pa se paušalna obveza po mjestima i zaseocima za toliko smanjivala.

Ako je to tako, onda nas pregled obveza što se odnose na maslac, kokoši i jaja upućuje na broj od oko 120 kućanstava. Ipak, ne usuđujemo se iz tih

⁵³ Ch. Du Cange, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, Niort 1885, IV, 17, coll. 1

⁵⁴ CD XI, str. 233.

⁵⁵ D. Klen, Rašporski urbar iz 1395, VHARP, XV, 1970, str. 17–18.

⁵⁶ D. Klen, Urbar pazinske grofovije (1498), VHARP, 1970, str. 77.

⁵⁷ Po Herkovu, Mjere..., str. 34. Mazana je u to doba sadržavala nešto preko 2 l, točnije 2,0825 l.

podataka izvlačiti neke zaključke o odnosu permanske i pučanske općine na Grobniku, jer smatramo da bi u sadašnjoj fazi proučavanja svaki prijedlog objašnjenja nosio nužno pečat proizvoljnosti i skrajnje nesigurnosti. Ipak, nadamo se da će ovi podaci moći korisno poslužiti za daljnje analize, dakako uz pomoć podataka iz drugih područja i opreznog komparativnog analiziranja svih elemenata.

Međutim, ono što već sada možemo uočiti i ustvrditi, to je izvanredno značajna slika načina naseljenosti Grobinštine. Naime, iz podataka o počastima je vidljivo da su grobnički pučani bili naseljeni na raštrkani način po čitavoj Grobinštini i da se u neposrednoj blizini grobničkog kaštela nije nalazio glavni skup kuća. Ako ti podaci uopće nešto znače, a čini nam se da se oni ne bi smjeli olako odbaciti, onda se vidi da se najveći broj kuća okupio u Podhumu i Zasticama te Jelenju i Cerniku, ali i tu se jedva može govoriti o nekom okupljanju jer kao da nema sumnje da su i u tim mjestima kuće bile podalje jedna od druge. Za Cernik je to vidljivo već i iz toga što se kao obveznici navode pučani iz Cernika i Buzdohnja, ali isto vrijedi i za druga mjesta koja su i danas smještena na razmjerno širokom području. Po našem mišljenju to može značiti samo jedno: u doba kada se vršilo glavno naseljavanje Grobinštine hrvatskim pučanstvom, to područje nije bilo izloženo neposrednoj opasnosti od upada neprijateljskih vojski, ili drugim riječima, niti je ležalo na granici niti se radilo o burnom dobu prijelaza pljačkaških grupa preko tog područja kao što je to npr. bilo u doba turskih naleta.

VII

Nekoliko riječi o nazivu pod kojim se ugovori iz 1642. god. u znanosti navode. Za čudo u novije doba kao da i nema znanstvenika koji ugovor s Grobničanima ne naziva »urbar iz 1642. god.«, premda je Lopašić već odavno upozorio da je te godine sklopljen ugovor između Petra Zrinjskog i njegovih grobničkih podanika.⁵⁸ Razlika nije samo terminološke prirode. Naime, osnovni je izvor obveza i dužnosti srednjovjekovnih podanika bio ugovor⁵⁹ pa makar on imao i adhezioni oblik. Smatralo se da se nijednoj osobi ne može nametnuti neka obveza, a da ona na to nije na neki način pristala. To je išlo tako daleko da se podaničke predstavnike izvirgavalo najneugodnijem psihičkom i fizičkom pritisku samo da se u ime podanika slože s uvođenjem neke nove dužnosti ili s povećanjem već postojeće. Tako se Šenkovčane

⁵⁸ Lopašić, *Hrvatski urbari...*, str. 188.

⁵⁹ Ugovor grobničke i bakarske općine s Petrom Zrinjskim pravno se može usporediti s ugovorom što ga je sklopila korčulanska općina s knezom Marsilijem Zorzi god. 1256. V. J. J. Hanel, *Statuta et leges civitatis Curzulae*, MHJSM, vol. I, 1877, str. 2 i d. U oba slučaja nastupa s jedne strane općina kao pravna osoba, s druge strane feudalac (Petar Zrinjski) ili bar osoba koja se želi nametnuti kao feudalac (Marsilije Zorzi). Petar Zrinjski je vlasnik grobničkih i bakarskih zemalja, a Marsilije Zorzi nastoji to postići putem ugovora s Korčulanima pa još u idućem stoljeću njegovi nasljednici ističu upravo takvu tvrdnju (o tome detaljnije L. Margetić, *Creske općine u svjetlu isprave od 5. listopada 1283. i pitanje kontinuiteta dalmatinskih gradskih općina*, Radovi Instituta za hrvatsku povijest, 7, Zagreb 1975, str. 18—19). I konačno, u oba slučaja općina je slabija strana koja popušta pred silom da bi spasila bar svoj identitet. Sačuvana je nadalje velevažna isprava od 5. listopada 1283. o sporazumu između creskih općina i osorskog kneza Marina

mučilo »zatvaranjem u tamnice, batinanjem i pljačkanjem njihovih kuća i blaga«⁶⁰ od 1578. do 1584. sve dok nisu njihovi predstavnici sklopili »pogodbu« s upraviteljem ozaljske gosposrije Gašparom Barilovićem. U Pazinskoj grofoviji borbe s podložnicima trajale su od 1571. do 1578, a kada su podložnici konačno prihvatili novi Urbar, nametnute su im nakon toga nove dace zbog kojih su oni neprestano žestoko protestirali i čak se iseljavali u mletačku Istru.⁶¹ Kako podanici nikako nisu htjeli prihvatiti daljnja povećavanja tereta, predstavnici feudalne vlasti zatvorili su 1597. god. njihove predstavnike i držali ih u tamnici sve dok nisu prihvatili nove povećane terete.⁶² Tek nakon toga proglašen je novi urbar od 1598. god. Dakle, urbari su zapravo registracija podaničkih obveza na koje su podanici »pristali« milom ili silom. Osnova za urbar kao i za bilo koji drugi oblik utvrđivanja obveza je ugovor pa je zato neophodno potrebno strogo razlikovati te dvije vrste srednjovjekovnih dokumenata.

Srednjovjekovni podložnici sigurno nisu bili bezlična masa koju su feudalski gazili i eksploatirali po svojoj miloj volji kakogod im je to palo na pamet, već su oni organizirani u svoje općine pružali više ili manje uspješni otpor koji je u trenucima očaja provaljivao elementarnom snagom u bunama i drugim oblicima organiziranog oružanog otpora. Ipak su to bili samo sporadični slučajevi koji privlače našu pažnju svojom žestinom i tragikom. Ali prečesto se zaboravlja da je pravi otpor eksploatiranih i ugnjetenih podložnika predstavljala dugotrajna i tiha, uporna i nevidljiva borba. Jedan od takvih vidova podaničke samostalnosti i samopotvrđivanja bili su upravo ugovori. Petar Zrinjski je mogao proturiti povećanje podaničkih obveza time što je grobničkim i bakarskim pučanima podmetnuo obračun dukata s pet umjesto šest libara, ali je značajna već sama činjenica da je trebalo pregovarati, i to još s grobničkom odnosno bakarskom općinom, dakle s organiziranim podanicima koji su imali svoje organe. Na žalost, malo znademo o raspravama i zauzimanju stavova unutar općine jer nam o tome nisu u Bakru i Grobniku sačuvani nikakvi tragovi, ali varali bismo se kad bismo smatrali grobničke i bakarske pučane kao amorfnu masu. Ipak, na sreću, iz vremena i iz područja ne previše udaljena od Bakra i Grobnika sačuvana je isprava koja neobično plastično i poučno ocrtava unutrašnja previranja među podanicima i njihovu samosvijest i u najtežim trenucima. Mislimo na glasa-

Maurocena (o tom podrobnije Margetić, *Creske općine...*, str. 5 i d.), ali se položaj creskih općina ipak utoliko razlikuje od položaja grobničke i bakarske općine što već po spomenutom sporazumu nema sumnje da su neke zemlje u punom privatnom vlasništvu i što su pašnjaci, šume, vode itd. u općinskoj eksploataciji pa za njih općina plaća knezu određeni paušalni iznos. Uostalom, postoje vijesti i o ugovoru (pacta) sklopljenom između kneza Dujma i krčke općine još u prvoj polovici XII st. (v. Š. Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke republike*, *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, vol. I, 1868, str. 218: *secundum formam pactorum initorum inter comitem Duymum primum ex una parte et dominum episcopum Veglensem, iudices et commune Vegle ex altera*), s tim da je upravo na Krku pitanje vlasništva nad zemljom ostalo posve neraščišćeno, jer su Mlečani smatrali da je krčka zemlja ostala u vrhovništvu i vlasti, dakle po srednjovjekovnom shvaćanju i u vlasništvu Mletaka, dok su krčki knezovi uporno, ali prilično bezuspješno pokušavali da dokažu da je zemlja na Krku isto tako u njihovom vlasništvu kao što je to bila zemlja u Vinodolu.

⁶⁰ Lopašić, *Hrvatski urbari...*, str. 276.

⁶¹ C. de Franceschi, *L'Istria*, *Note storiche*, Parenzo 1879, str. 409 i d.

⁶² C. de Franceschi, *L'Istria...*, str. 413.

nje što je u povodu prijedloga daljnjeg povećanja podaničkih podavanja izvršeno 9. studenog 1597. u Pazinu.⁶³ Prema sačuvanoj ispravi sakupili su se toga dana suci, vijećnici i većina naroda (li honorandi giudici, consilieri et la magior parte del popolo), kojima je predstavnik feudalne vlasti pročitao nalog (Gehorsambrief!) kojim se od njih traži da pristanu na veća podavanja. Pazinski općinari nisu se dali zaplašiti, već su pristupili tajnom glasanju na uobičajeni način (balotar secondo l'loro consueto) te glasali o pet (!) prijedloga. Rezultat je bio ovaj:

1. prvi prijedlog — prihvaća se povećanje, ali s tim da plaćaju i plemići : 7 glasova,
2. drugi prijedlog — neka odluče općinski suci, uzimajući u obzir siromaštvo naroda : 10 glasova,
3. treći prijedlog — ne prihvaća se povećanje : 77 glasova,
4. četvrti prijedlog — neka odluči feudalac : 8 glasova,
5. peti prijedlog — prihvaća se, ali ne kao trajna obveza : 1 glas.

Nema ni najmanje sumnje da su se slična glasanja vršila u Bakru i Grobniku, kao što je uostalom vjerojatno da je i Petar Zrinjski morao pokazati čvrstu ruku, ako je htio da bakarski i grobnički pučani pristanu na uvjete ugovora iz 1642. god. Pa ipak ugovori iz 1642. god. ostaju kao neobično dragocjeni dokumenti koji svjedoče o organiziranosti pučana koju je feudalac morao uzeti u obzir.

Sigurno je da ti ugovori zaslužuju da ih se i dalje pažljivo i temeljito analizira pa ovu uvodnu studiju smatramo samo kao poticaj za daljnja proučavanja koja bi bez sumnje mogla ukazati na nove poglede i koja bi po potrebi izmijenila odnosno dopunila analize i zaključke do kojih smo došli.

VIII

Nekoliko opaska u vezi s latinitetom ugovora i njihovih dopuna koje objavljujemo.

a) U ugovoru s Bakranima nalazimo na zabranu sucima po kojoj oni ne smiju suditi mediante amphora (ugovor s Bakranima, 3 v). Preveli smo: podmićeni, smatrajući da se radi o čašćenju i darivanju vinom, jer amphora je u klasičnom latinskom jeziku veliki sud od oko 26 l u prvom redu za vino.⁶⁴ Isto značenje ima ta riječ i u srednjovjekovnom latinitetu.⁶⁵

b) *arcularius* i, m, t. 23 Urbara iz 1686. god. (koji dopunjuje ugovor s Grobničanima). U klasičnom latinskom jeziku, *arcula*, ae, f., označava škrinjicu, kovčežić.⁶⁶ Bartal donosi tu riječ i tumači je kao *faber lignarius*, *intestinalis*.⁶⁷ Ne nalazimo je u *Lexicon latinitatis mediae aevi Iugoslaviae*.

⁶³ C. de Franceschi, *Storia documentata della Contea di Pisino*, Venezia 1964, str. 453.

⁶⁴ H. Menge, *Grosswörterbuch Lateinisch-Deutsch*, Berlin — München — Zürich 1967¹⁶, str. 46. Usp. i Heumann-Seckel, *Handlexikon zu den Quellen der römischen Rechts*, Jena 1926⁹, str. 31.

⁶⁵ L. Diefenbach, *Novum Glossarium Latino-Germanicum mediae et infimae aetatis*, Frankfurt am Mein 1876, str. 22; Du Cange, *Glossarium* ... I, str. 233.

⁶⁶ Menge, *Grosswörterbuch* ... , str. 62.

⁶⁷ A. Bartal, *Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariae*, Lipsiae 1901, str. 46.

c) asser, eris, m., kolac, letva, motka, daska. U klasičnom se latinitetu upotrebljava npr. za motku kojom se hvata brod,⁶⁸ ali se nalazi u upotrebi za oznaku letava kao građevinskih dijelova zgrade.⁶⁹ Izraz spominje i Diefenbach.⁷⁰ Ne nalazimo ga u našem *Lexicon latinitatis mediae aevi Iugoslaviae*. Riječ se javlja više puta u ugovorima koje objavljujemo; v. npr. ugovor s Grobničanima, t. 24.

d) juniperus, i, f. u t. 16 Grobničkog urbara iz 1686, koji dopunjuje ugovor iz 1642. preveli smo s ostružnica, a ne borovica, kako se ta inače klasična riječ obično prevodi,⁷¹ jer je u našem primorju upravo ostružnica karakteristična i izvanredno proširena duž gromača. U Bartalu⁷² ta riječ znači također borovica, a *Lexicon latinitatis mediae aevi Iugoslaviae* je ne spominje.

e) Lebes (Grobnički urbar iz 1686. god. kao dopuna ugovoru od 1642. god.) je prema Du Cangeu⁷³ »cacumen, apex«, prema Diefenbachu »degel, schape«,⁷⁴ a prema Bartalu »panni species«. *Lexicon latinitatis mediae aevi Iugoslaviae* nema te riječi. Uzimajući u obzir značenje riječi lebetes u talijanskom jeziku,⁷⁶ bili bismo skloni lebes, lebetis, ovdje prevesti kao tor. Pri tome nam se čini da je mišljeno na male kotline koje je razmjerno lako pregraditi i iz kojih se ovce neće moći udaljivati.

f) Libo, onis (ugovor s Grobničanima, t. 26) po Bartalu je »segmentum, keréj, szelet.«⁷⁷ *Lexicon latinitatis mediae aevi Iugoslaviae* nema te riječi.

g) Prema t. 24 ugovora s Grobničanima grobnički pučani daju svaku desetinu dasku in findis sive serarijs runcinis. Nijednu od tih riječi ne nalazimo u *Lexicon mediae aevi Iugoslaviae*.⁷⁸ Čini nam se da se findae možda može objasniti s findere, sjeći,⁷⁹ a serariae sa serra, ae, f. pila.⁸⁰ Runcinae će najvjerojatnije biti pogrešno latinizirani ili pogrešno napisani pridjev od Rječina. Dakle, u t. 24 ugovora s Grobničanima radilo bi se o podavanju desetine dasaka ispiljenih u pilanama na vođeni pogon na Rječini. Da je tome tako, vidi se i po neobjavljenom Grobničkom urbaru na talijanskom jeziku koji ima na odgovarajućem mjestu: sono obbligati dar la decima delle tavolle

⁶⁸ Menge, *Grosswörterbuch...*, str. 72.

⁶⁹ V. npr. D. 33, 7, 27, 4 (*Corpus iuris civilis*, Digesta, rec. Th. Mommsen, retr. P. Krüger, Berolini 1928¹⁵, str. 514).

⁷⁰ Diefenbach, *Novum Glossarium...*, str. 39.

⁷¹ Menge, *Grosswörterbuch...*, str. 416: Wacholderstrauch.

⁷² Bartal, *Glossarium...*, str. 356: juniparacens, 3, juniperi; boróka.

⁷³ Du Cange, *Glossarium...* V, str. 50.

⁷⁴ Diefenbach, *Novum Glossarium...*, str. 230. Usp. I. Belostenec, *Gazophylacium seu latino-Illyricorum onomatium eararium*, Zagreb 1740, str. 731: Kotel, lonecz kufren, na što upozoruje recenzent Klen.

⁷⁵ Bartal, *Glossarium...*, str. 372.

⁷⁶ Usp. G. Devoto, *Avviamento alla etimologia italiana*, Firenze 1970², str. 241; G. Battisti — G. Alessio, *Dizionario etimologico italiano III*, Firenze 1975, str. 2190: lebetes u XIV st. znači među ostalim conca.

⁷⁷ Bartal, *Glossarium...*, str. 378.

⁷⁸ M. Kostrenčić — V. Gortan — Z. Herkov, *Lexicon latinitatis mediae aevi Iugoslaviae*, fasc. VI 1015 roncinus: obični konj, kljuse; 1076 sera: brdo, brežuljak.

⁷⁹ Diefenbach, *Novum Glossarium...*, str. 174: findere, spalden.

⁸⁰ Menge, *Grosswörterbuch...*, str. 892; usp. Battisti — Alessio, *Dizionario...*, str. 3462. Recenzent Klen ne slaže se s tumačenjem, danim u tekstu i smatra da finda = finida, što bi značilo isto što i seraria runcina naime ogradom opasana šuma. Prijedlog je uvjerljiv, ali smo ipak zadržali tumačenje u tekstu zbog mjesta odredbe u ugovoru (neposredno prije odredbe o stupama) i zbog talijanskog i hrvatskog teksta Grobničkog urbara (XVIII st.), danih u tekstu.

che seggano in Reczina,⁸¹ a i po tekstu Grobničkog urbara na hrvatskom jeziku objavljenom od Lopašića koji ima: i dužni su dat desetinu od dasak koje pile u Ričini.

h) *Mola scissoria* u t. 9 Grobničkog urbara iz 1686. god. koji dopunjuje ugovor od 1642. god. također je pilana na vodeni pogon. *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae* spominje mola pod *fulla*, stupa,⁸² ali ne i pod slovom M; također ima *scissio*, rezanje i *scissura*, kraj,⁸³ ali ne i *scissorius*. Napominjemo da *scissorius* nije riječ klasičnog latiniteta.

B) TEKST UGOVORA PETRA ZRINJSKOG S GROBNIČANIMA
OD 18. SRPNJA 1642.

1 r

(!)⁸⁴

Contractus Comitis Petri a Zrini etc. cum popullo hocce Grobnicensi super pensionibus et praestationibus dominio quottanis praestandis.

Nos Comes Petrus perpetuus a Zrinis sacratissimae Cesareae regiaeque majestatis cubicularius nec non preaesidij Legrad hereditarius capitaneus etc.

Significamus omnibus quibus expedit qualiter nos convenerimus cum nostris subditis Grobnicensibus.

1mo *Tenebuntur populares seu subditi nostri tam ecclesiastici quam reliqui nostri libertini, qui a nostris subdictis coemerunt vineas, omni anno dare vini urnas No 70 exceptis ijs, qui [mos hic olim erat fundos elocare et excolere erga praestationem quartae fructuum quam dominio] quartalitia praestabant aut praestant; triti[ci] vero dare tenentur modios itidem 70.*

2do *Ex proventibus in pecunijs (si) exceptis proventibus molendinorum aliquorumque rudorum [nomenclatione rudorum intelliguntur fundi desertarum domorum foenilium, nostri molendini et praedij] dare tenentur omni anno ducatos ducentos, eosque ad duos terminos, quorum primus est festum s. Margarethae, ad quem medietatem dare tenentur, aliam vero medietatem in festo Omnium Sanctorum, et si ad dictum terminum tota pecunia non adesset, hoc est ad festum Omnium Sanctorum, tunc sequenti die negligentes duplum dare obligabuntur.*

3tio *Item populares, seu subditi nostri Grobnicenses*

1 v

tenentur praestare 120 oves bonas et electas titulo permaniae omni anno; si oves darent ad festum s. Michaelis Archan-

⁸¹ Arhiv Hrvatske, XV 25 D I 1a (1) f. 2 r. Usp. Lopašić, Hrvatski urbar ..., str. 192—193.

⁸² *Lexicon latinitatis* ..., str. 486; *fulla*, mola *fullonia*.

⁸³ *Lexicon latinitatis* ..., str. 1054.

⁸⁴ Upozoravamo samo na neke očite greške i nejasnoće, koje su potekle iz pi-sarske zabune ili neznanja, kod kojih bi čitatelj mogao posumnjati na tiskarsku grešku. Koristimo i ovu priliku da zahvalimo recenzentu dr Klenu na primjedbama koje su u mnogome bitno poboljšale čitanje predloška i hrvatski prijevod.

- geli, tunc ex pecunia 120 florenos, computando florenum lyris 4 solidis 10. sive marianis tribus dandas habent.
- 4to Ex conscriptione ovium, ut prius, ab omni vigesima una sterilis quod si ad numerum hunc 20mum una deesset, in pleno accipienda est, a quadraginta una sterilis et alia cum agnelo et sic de reliquis; si una plus deesset, tunc ab una quaque ove solidos 3 1/2 praestare tenentur. Obventiones animalium majorum solvere debent, ut prius, a vacca mulgibili solidos 10, a sterili solidos quinque.
- 5to Omnis hospes tenebitur singulo anno tribuere duos operarios ad mandatum officialis, si non adsint, sive reparationes vel aedificationes fabricae arcenses; quandoquidem obventiones boum non penderent qui boves habent, lignamina sive ligna pro aedificiis elaborata ex sylvis montanis duabus vicibus advehenda habent et talis vecturam praestans non obligatur ad alias necessitates alios laboratores praestare.
- 6to In arbadiam sive pecorum extraneorum ad pascua territorij conductionem [prout hactenus] populus noster semet immittere non debet.
- 7 o Arcenses et Ante-Arcenses tenebuntur quottanis dare ad castellum butyri mazanas duas, gallinas et pullos octo, ova quadraginta.
- 8 o Pagus Illovick tenetur dare butyri mazanam unam, galinas et pullos 6 ova 30.
- 9 o Pagus Rechina dare tenetur butyri mazanas duas galinam,

2 r

- pullos 10, ova 40.
- 10mo Pagus Jellenije debet praestare butyri mazanas tres, galinam, pullos 15, ova 40.
- 11mo Pagus Podkilavacz dare tenetur butyri mazanam unam, galinam et pullos 5 ova 20.
- 12mo Pagus Podhum dare debet butyri mazanas 4, galinam et pullos 20, ova 60.
- 13 o Pagus Zastenicze dare debet butyri mazanas quinque, galinam et pullos 20 ova 80.
- 14 o Pagi Major et minor Drasicze cum Pago Szudan debent dare quottannis butyri mazanas 1 1/2, gallinam, et pullos 8 ova 20.
- 15 o Pagus Podchudnich et Podervain debent dare butyri mazanam 1, galinam et pullos 6 ova 20.
- 16 o Pagus Chernick et Busdehain debent dare butyri mazanas 2 1/2 Galinam et pullos 13 ova 40.
- 17 o Pagus Hrastenicza, Suini, Orehovicza et Tutново debent dare butyri mazanas 2 galinam et pullos 8, ova 20.
- 18 o Omnes cum equis oneratis ire tenentur usque Brodium, Gerovam, Justinopolim et Tergestum, foenum et mustum quantumcunque fuerit ad castellum comportare equos nobis se(d) et officialibus nostris semper suppeditare.

- 19 o Duodecim populares, quos officialis elegerit ab omnigena robotta et hinc inde missitatione eximendi sunt, qui fimi (!)⁸⁵ ad terras arabiles evectionem, extirpationem, seminationem, occationem frugum, convectionem propria intertentione perficerent et horum curam habituri sunt.
- 20 o Pro culina juxta veterem normam nobis hic existentibus, aut nostris commissariis debent ligna vehere aut portare et

2 v

subministrare.

- 21mo Urgente necessitate exorto aliquo bello omnigenas res Brodio vel Ozolio ad victum necessarias pro arce convehere tenentur, quo plus fieri poterit.
- 22 o Calcinam magistro per nos soluto succendere et exurere, civitatem conservare et mundare tenebuntur uti hactenus.
- 23 o Lanam dominalem nere debent quando ipsis mandatur et pro solutione texere sicut et alijs.
- 24 o Omnis decimus assere et truncus in findis sive serarijs runci- nis debet nobis dari atque asseres nostris subditis nobis praeteritis vendere non liceat sed debent offerri nostro officiali emendi competenti praetio et Buccarim vehendi ita ut alio distrahere non possint sub amissione assere et poena ducatorum 25 et nullum lignum alio vehere sed solum ad nostrum portum Bucariensem quod si officialis noster emerit bene, si non, alio distrahere licebit.
- 25to Qui habent et habituri sunt valcas sive fullonarias a valcacione decimus solidum nobis pendere atque nostrum panem gratis valcare debent.
- 26to Molitores a fundis molendinorum tenebuntur quottanis ducatum 1 atque 1 pingvem porcum omni anno emere vel totidem in pecunia dare, quanti emi potest excepto nostro molitore, dominale frumentum gratis molere tenebuntur Pistrix vero sine solito sibi dari libone panem pinsere debet, datis vero lignis; si pinsere nollet, ab officiali in octo lyris mulctanda erit.
- 27mo Laniones nunc et in posterum dare obligantur ab animali quod emacellabitur, caput cum lingua et carnem bubulinam semper servare debent, antiquo praetio nobis hic existentibus.
- 28vo Nulli in nostro fluvio Rechina piscari liceat, neque

3 r

sacerdotibus neque ulli alteri sub poena ducatorum 25 cui tam deprehensus quam rescendus subjacebit exteris vero poena corporali mulctandus erit.

⁸⁵ Ovdje fimi vjerojatno za finitimi.

- 29 o Semper obligabuntur nostri populares ad comitivam nobis et nostro famulatio hinc et imposterum tenebuntur et qui nollet ire tenebitur nobis dare lyras 6. Et si noster officialis indigeret opera armatorum prompti esse debent illico ac id negligentes tenebuntur poena lyrarum 25 quod si nos ad insulam Muranam aut quoque alio ad bellum proficisci contingat, debent ire nobiscum, quod si etiam aliquando cum confiniarijs ad bellum proficiscendum esset sive mari sive arida si deus fortunam dederit ex acquisitis 4tam partem nobis dare tenebuntur. Vigilare diligenter debent, negligentes a nostro officiali competenter castigandi erunt.
- 30mo Nulli subditorum liceat ecclesiae legare terras, vinea(s) et domos aliter nisi haec aestimentur atque offerantur consanguineis vel popularibus quos concernere possent et sic pecunia ecclesiae consignanda erit remanente in fundo censu dominali; ex popis si aliquis habebit filium, tenebitur dare juxta antiquum Urbarium lyras 50, a filia vero lyras 25 quibus nihil legandum est sed fratribus et consanguineis quibus non existentibus quidquid fuerit nobis cedere debeat.
- 31mo Omnia officia popularia quotannis mutanda sunt.
- 32do Nullus parochorum aut aliorum sacerdotum audeat ullum beneficium capere aut possidere cujus nos collatores sumus sed is duntaxat, qui a nobis aut nostris successoribus privilegium et collationem obtineat.
- 33 o Nullus subditorum nostrorum audeat quasvis possessiones alienigenis vendere sicut et noster subditus ad aliam jurisdictionem transiens in nostro dominio quidquam possidere non possit nisi

3 v

debitas praestandorum praestationes exhibeat et solvat ad instar aliorum; quod si aliquis hinc migraret et portionem ex sua substantia habere vellet, ea ipso facto careat atque nobis converti debeat.

- 34 A modo imposterum semper debet in civitate haberi cancellarius, qui nullam sententiam alio nisi ad librum ex arce sibi dare consuetum connotare debeat, per quem sententia danda erit illis, quos concernet, quod si cancelista secus faceret pro perfido habebitur. Hinc liber per judicem dominalem asservari debet erga postulationem et mandatum officialis dominalis dum et quando exhibendus.
- 35 o Judicia quibusvis ferijs secundis novilunij celebranda erunt atque tunc officialis bene in ea advigilare teneatur, uti et ad birsagia nos concernentia debent diligenter querelas conscribere et iudicio praesentare nulla admissa causae transactione, quae semel in iudicio repraesentatur; neque debent iudices eo usque arce egredi, donec officialis sententiam revideat, sine quo appellatio admittenda non erit. Caveant iudices in iudicijs interessati aut in amico-

rum favorem decernere proni sed unum quemque judicent juxta suum meritum contrafacientes castigandi erunt.

- 36 o Non liceat iudicibus in hoc dominio aut civitate quidquam laborare aut extirpare in scio nostro officiali et si aliquis pro se obtineret aliquid et alteri divenderet, pecunia ex tali venditione nobis cedat remanente censu supra ipsum terrenum, qui census in summam aliorum urbarialium non computetur, sed particulariter noster officialis tales obventiones colligere atque in nostrum utile convertere si-ve sit plantatura sive terra arabilis, hortus aut domus et computare teneatur et si quis ex nostris popularibus uti et reliquis aliquibus possessionibus

4 r

in hoc dominio Grobnicensi frueretur et praestanda ad instar populi nostri non praestaret, confiscationi obnoxiiabitur ad quod nostri officiales sedulo incumbere debent atque talibus tenuta confiscare.

- 37 o Lyncum, ursorum, martuum, lupurum (!), cervorum et vulporum aliorumque sylvestrium pelles, quae nos concernerent alio divendi non possunt sub poena ducatorum 25 sed nobis solito precio consignari carnis ferinae 4a pars cedit arci.
- 38 o Si exurgeret cum vicinis Venetis vel Turcis aliquod bellum nobis debeant esse fideles, quod si aliquis esset perfidus, bonis et vita privetur ejusdemque haeredes infames reddantur.
- 39 o Omnes nostri populares diligentem vigiliarum curam habere debent; atque cui demandatur, adsit, qui vero negligeret ab officiali in nostrum utile castigandus est, janitor vero arcensis liber alias ab aggravijs dominalibus diligenter suo serviti(o) incumbat, vigiles vero litteras, quo expediuntur portare atque arcem diu noctuque custodire debent, cujus claves officiali omni vespere ad manus consignandae sunt.
- 40 o Quod si aliquis ex popularibus vel quicumque alter aliquem tumultum contra nostrum officialem seu majorem seu minorem vel inter populum excitaret, demandamus talium tenuta confiscari, eundemque cum tota familia ex nostro dominio exturbari et perpetuo infamem pronunciari.
- 41 o Populares sive subditi nostri tenentur nobis pastores, quos elegerimus constituere pro nostrarum ovium pascuatione idque pro nostra solutione.
- 42 o Coeterum vetus Urbarium in suo esse relinquimus ita ut si aliquid hic connotandum non esset, ac dein adinventum, debeat huc notari.
- 43 o Nostris popularibus seu subditis liceat invicem venditiones

4 v

terrarum arab'llium, vinearum, domorum et id genus instituire, vendere et emere erga debitam praestandorum praestationem

exceptis lignaminibus.

44 o Insistendo praefatis omnibus conditionibus semper nostros populares et subditos Grobnicenses per nos et nostros haeredes volumus manuteneri neque ullis omnimode amplius novitatibus gravari nec nostri successores eorundemque haeredes eosdem gravare possunt exceptis contributionibus extraordinarijs, vulgo haracha dictis.

In quorum fidem et robur elargiti sumus hoc privilegium saepefatis popularibus et subditis Grobnicensibus manus nostrae subscriptione et sigillo corroborando. Actum in Arce Nostra Grobnick die 18va julij anno 1642.

Anno domini 1768 die 4.ta junij Grobnicj tempore inclytae commissionis nos infrascripti traduximus et convertimus praesens Urbarium ex illirico, servato atque spectato vero et genuino ejusdem sensu ac significitatione, quod ipsum subscriptionibus et sigillis proprijs testatum facimus. Datum Grobnicj t(empore) et supra. Josephus Maurovich, Cancellarius et Vic(arius) Generalis Modruss.

M. P. L. S.

Praesente me Josepho Thianich inclyti comitatus Zagrebiensis iudice nobilium pro testimonio assumpto.

M. P. L. S.

Michael Verös juratus per Hungariam et partes adnexas utriusque fori causarum advocatus ac suae excellentiae domini Theodori comitis de Batthyan (titt.) arcis et dominij Grobник haereditarij domini terrestris ordinarius fiscalis

M. P. L. S.

Gabriel Sztarizkij arcium et dominiorum Ozail, Brod et Grobник ac Slapno praefectus capitaneus

M. P. L. S.

5 r

Antonius Simanovich per inclytum regnum Hungariae fori utriusque causarum jur(atus) advocatus et v(ice) fiscalis dominalis

M. P. L. S.

Nomine in perssona(!) et ex parte poppuli(!) Grobnicensis Ignatius Warlle cancellarius

M. P. L. S.

Lectum et comportatum per me Georgium Ivancsich comitatus Zagrabiensis iudex nobilium ac exmissum conscriptorem m(anu) p(ropria)

Per me quoque Casparum Chegetek adjunctum conscriptorem m(anu) p(ropria)

C) TEKST GROBNIČKOG URBARA OD GOD. 1686.

1 r

Urbarium Grobnicense a. 1686

Quando quidem sua maiestas sacratissima dominus dominus noster clementissimus inclytae harum partium modernae commissioni immunitates privilegia exemptiones et condescensiones subditis et magisterijs illorum in praedudicium jurium fisci regij eiusdem proventuum a tempore confiscationis elargitas revidere et quae immediate ab altenominata sua majestate sa-

cratissima sua emanata aut confirmata non fuissent cassare, bonaque illa ad statum pristinum Zriniano legitimum reducere et urbana Zriniana ac consuetudines imposterum observandas ordinare benignissime demandaverit, inter alia vero privilegia ab inclyta anno 1678 in hisce partibus existente commissione populo seu communitati Grobncensi fiscali usque ad ulteriorem et non subsecutam superinde suae maiestatis sacratissimae ratificationem concessa et fors per sinistras informationes et preces obtenta ac in multis ab eadem communitate ultra tenorem extensa noviter examinanda melius explicanda et pro parte immutanda venierent, proinde consideratis prius considerandis, serioque perpensis perpendendis ac subsequencia praefatorum privilegiorum puncta auctoritate caesareo regia a bene memorata sua maiestate sacratissima sibi superinde benignissime impertita et attributa inclyta haec resolvit commissio et quidem

1 v

- 1mo Liceat communitati Grobncensi cum sibi adiacentibus et sub territorio eiusdem vineas habentibus domicilijs inchoando a festo sancti Michaelis et Archangeli usque ad festum sti Georgii martiris collecta propria vina educillare et per onera seu barillas praevia tamen insinuatione dominio ratione praemptionis eidem competentis facta tam extraneis quam domesticis dividere ac pro libitu permutare. Post festum vero sti Georgij per totam aestatem usque ad attactum festum sti Michaelis nemo vinum per onera dividere vel permutare minus educillare sub contrabando et ulteriori superinde statutata poena praesumat. In casum autem quod dominum (!) tempore licitae dividitionis praemptionem appeteret vinum subditis pretio eo tum currente persolvat.
- 2 do Pro lignaminibus quae ad portum Buccarensem ex ordinatione dominij adferunt consueta illis solutio duae videlicet partes in victualibus et tertia pars in paratis pendatur; pro illis vero lignaminibus, quae sine ordinatione dominij et motu proprio adducunt, solutionem seu mercedem in victualibus tantum accipient. Econtra toties quoties dominium ordinaverit, ligna ad portum advehere obligati erunt.
- 3 tio Vendemiare quoque determinato per dominum (!) comodo et idoneo tempore ijsdem non perhibebitur, uti et pro cau-

2 r

lium transplantatione et ut illa ad evitandas omnes inconvenientias uno eodemque tempore fiat, habita superinde officialis loci cum senioribus mutua cointelligentia. Certa dies dato and hanc transplantationem publico signo destinabitur.

- 4 to Quo ad judicia instituenda et antiquos mores indecidendis litibus observandos quamvis pro moderandis et non impendentibus tot sumptibus et expensis consultius esset, communitati

si a prima statim instantia ad capitaneum appellaret, liberum tamen sit cuicumque litem suam iuxta urbarium et antiquam consuetudinem prosecui et ad tres, sex et novem arces praevia insinuatione officiali facta expellare, ita tamen ut ultimaria causae revisio et decisio penes dominium maneat.

- 5 to Tenebuntur subditi iuxta antiquam consuetudinem et urbarium Zrinianum anni 1642 tam commissarijs suae maiestatis sacratissimae quam officialibus et eorum servis, si eos illac (!) transire contigerit sufficientes equos et comitivam subministrare et eorum merces ad locum praefixum in quantum antiquitus consuetum erat, absque ulla recuperatione vel renitentia deportare.
- 6 to Quamvis universi subditi equos intertenentes a quolibet annuatim duo onera rerum dominij ex porta Buccari vel arce Grobnik ad ferrifodenas in Czabar iuxta antiquam consuetudinem et attactum urbarium Zrinianum gratis deportare nec non in Brod, Tergestum, Labach aut Caput Istriae, si casus tulerit, et pro dominij necessitate quodam illuc deportanda venirent

2 v

ferre tenerentur, ex speciali tamen gratia, et ut praestandis alijs obligationibus eo promptiores se exhiberent, descendensum est, ut si ambo onera in Chabar deportanda essent, de secundo onere illis triginta solidi pendantur. Quod si vero tot onera ad ferrifodinas per annum necessaria non forent, ad gratuitam duorum onerum deportationem ad alium locum aequaliter distantem non adstringentur.

- 7mo Quantum lebetes⁸⁶ oviles concerneret, si quidem ex parte dominij similes duo hactenus tenebantur ijsdem primarii solummodo officiali consuetum censum pendendo uti et similibus lebetibus sibi ad libitum providere poterunt.
- 8 vo Conceditur subditis tempore vindemiarum persolutis antea per collecta et pretio currente accepta vina dominij restantijs residuum in persolutionem hinc inde contractorum debitorum dividere vel permutare dumodo prius id ipsum dominio cui praeemptio indubitato iure competit, pariter currente pretio ab eodem persolvendum offeratur.
- 9 no Circa deportationem asserum ex mola scissoria in Loque situata conclusum est subditis a quovis asserere non noviter in prae(iu)dicium scalae introductos decem sed ut antiquitus observatum extitit octo dundaxat (!) solidos et quidem duas partes in victualibus more solido taxatis, tertiam vero in parata pecunia pendendam esse.
- 10mo Pratum seu foenile penes praescitam molam scissoriam in Loque existens et a nupero commissione anni

⁸⁶ V. objašnjenje u ovome radu A VIII pod e).

1678 subditis respectu vecturae et deportationis praefatorum asserum pro pascendis bobis et animalibus in medietate assignatum cum absque hoc in Lepenicze, Lutiche et Delnicze sufficientia foenilia haberent, et per totum tractum aquae Loquensis bona esset pasculatio, in integrum recuperetur et retenta parte pro necessitate dominij inter officiales et magistros penes eandem molam degentes distribuatur.

- 11mo Non praesumant subditi eo tempore quo frumentum dominij venditur iuxta contentum urbarii 1642 puncto 6to quidquam sub poena contrabandi absque expressa licentia et non alio quam ad portum divendere neque frumentum in vicinis locis sed ex Croatia et Carniola tantum coemere et semper dominio praeemptionem offere. Quod si vero ratione pretij cum dominio convenire requirent (!), persoluto consueto integro telonio ubique locorum libere id divendere poterunt; caeterum licitum illis sit omnis generis frumetum et triticum pro propria duntaxat necessitate domestica in et extra dominium absque pensione telonij coemere seu commutare.
- 12mo Tenebitur quivis subditus modo et ordine tempore Zrinianorum observato duos laboratores annuatim per integrum semper diem dare uti et duos truncos advehere, arcem quoque Grobnicensem cum aedificiis ad eandem pertinentibus reparare et materialia ad eandem restorationem necessaria subministrare obligati erunt.
- 13 to Quo ad deportationem et vecturam onerum iuxta ur-

barium Zrinianum et quantum eorum equi ferre poterunt procedatur.

- 14 to Quantum ad contraversiam inter ipsos et Clauerses⁸⁷ ratione territorij versantem attineret, non intermittet inclyta commissio hoc negotium inter caetera suae maiestati sacratissimae pro benignissima decisione repraesentare.
- 15 to Non praesumat (!) subditi foenum eo tempore quo dominium suum foenum distrahit divendere; hoc vero distracto libere id divendere poterunt.
- 16 to Interdicitur subditis sub poena superinde statuta sectio juniperum quatenus populus ingruente necessitate famis recolectis Juniperum fructibus se alere et sustentare possit.
- 17 to Viam per montem Snisnik collaborante tota communitate reparare tenebuntur subditi et qui facta prius promulgatione ad hanc robatham sine sufficiente causa non comparaverit sex liris dominio applicandis mulctabitur.
- 17 to Observabitur antiquos (!) mos in restaurandis vijs penes vineas in promotorio (!) Draga situatis et ellecti ad hunc finem a

⁸⁷ Misli se na stanovnike Klane.

communitate duo magistri montium quemlibet ad hanc extructionem sub birgasio (!)⁸⁸ vel etiamsi necessum fuerit poenna (!) admonere noverit, posculatio vero Strana nuncupata uti olim ita etiam in futuram communitati fruendi conceditur.

19 no Pro coemendo sale tam ad domesticam necessitatem quam quaestum exercendum alio quam ad portum Buccari

4 r

sub contrabando et poena extraordinaria superinde statuta ire non praesumant.

20mo Vigore vrbarij et consuetudine antiquitus observata tenebuntur subditi per modum robathae in partis dominij foenum falcare, colligere et ad arcem seu allodium deportare.

21mo Instabit inclyta commissio pro renovatione benignissimi suae maiestatis sacratissimae mandati ne repraesalia seu vadiationes in Croatia et alibi in eosdem subditos Grobnicenses exercentur.

22 do Quo ad datias et telonia noviter introducta referetur hoc negotium suae maiestati sacratissimae ab inclyta hac commissione pro benignissimo sublevamine.

23 tio Pascuatio Furin dicta penes subditos fiscales erga pensionem consueti census annui maneat praeterea iisdem conceditur pro proprio domestico usu truncas emere arcularij vero cistas et similia conficientes natione (!) lignorum et tellonij cum contractus liberae voluntatis sint, meliori quo poterunt modo cum officialibus contrahere et convenire noverint. In reliquo conformabit se attacta communitas Grobnicensis cum sibi annexis omnibus obligationibus praestari solitis et tam in urbario contentis quam tempore Zriniano observatis, exceptis solummodo privilegijs et exemptionibus per inslytam modernam commissionem autoritate et facultate caesareo regia sibi superinde benignissime impertita eidem communitati Grobnicensi per praesentes collatis et elargitis. Actum in portu Regio Novo 9nae Martii 1686

4 v

Donations Briefs
copiae

Das gegenwertiges Trasumptum
gegen dem Originali gleichgehalten
und ganz gleichförmig befunden worden,
solches bezeugt mein Handtschriffit und
Förtigung. Graz des 8ten Oktober 1725

Joh. Ferd. Miller M(anu) p(ropria)
Inner-österreichischer Hoffcamerarius
expeditor

⁸⁸ Pogrešno napisano za birsagio.

D) TEKST UGOVORA PETRA ZRINJSKOG S BAKRANIMA
OD 12. SRPNJA 1642.

1 r

Nos Zrinius Petrus perpetuus comes a Zrinio sacratissimae caesareae regiaeque majestatis consiliarius ac Legradiensium confiniorum perpetuus capetaneus notum facimus omnibus quibus competit et ante quos veniet hoc publicum et apertum instrumentum, quemadmodum convenimus cum nostro populo et subditis Buccarensibus.

Primo. Debeunt dicti nobis subjecti et cives Buccarenses de vino vrnas centum et viginti annuatim contribuere in nostram civitatem Bakar. De pecunia pariter annuatim ducatos centum et viginti dare debeunt exceptis illis rebus quae inter populi seniores jam divisae sunt, sicuti in vrbario videre est. Dictam summam pecuniariam mediam in festo sanctae Margaretae, mediam vero in Omnium Sanctorum contribuere debebunt et in defectu expositorum praescripto duorum terminorum tempore dupplo major summa ab illis exponenda erit, quam summam in manus nostri officialis exponent. Contributionem dictam suly de ovinis animalibus de quibuslibet viginti vnum, quando vero quadraginta existent, unum sine lacte, aliud cum agno dabunt, ubi autem ex quadraginta unum deesset, ex integro solvere debebunt, si postea plura deessent eo modo vulgo nadliske de

1 v

quolibet ovino solidos tres et obulum unum exolvent sicut et antea dabant. Vulgo suly de bovinis animalibus debent solvere sicut antea de quilibet vacca sine vitello solidos quinque, cum vitello solidos decem.

Laboratorem de quolibet domo ultra practicatum morem annuatim vnum, quo officialis jusserit, debebunt dare.

Pro aedificijs civitatis, cum sulyum non solvant de bobus, semel ex sylvis lignamina conducent. Qui per dicta lignamina in sylvas iverit, ille laboratorem ad nullam aliam exigentiam dabit. Summas super equos in portum dictum Kopar ferrent et ad alias exigentias parat(i) erunt. Quando nos hic erimus commissarij seu officiales nostri debebunt dare equos sicut antea et foenum quod existet in foentibus (!) adferre. Et qui ex nostris civibus vel alijs, qui in nostro territorio Buccarensi aliqua bona possident, non subijceretur legibus et nostris conventionibus perdit praedicta bona, ad quod nostri officiales studiose attendent ac praedictorum bona confiscabunt. Valaci itaque nostri secundum morem populi solitas contributiones et caetera servitia praestari solita non intermittent, sicut et antea et quibuscunque eorum equum habet, tenebitur annuatim semel in illo salem ad Croatiae partes pro granis ibidem commutandis adferre, et proprijs expensis ea reportare.

Vulgo podimniza solvere nempe ex quolibet igne libras quinque id est grossos viginti sicut moris antea fuit. De ovinis vero animalibus⁸⁹ debebunt imposterum de quibuslibet quadraginta unum dare, de octuaginta vero vnum sine lacte, aliud cum agno. Ad culina nostra quancumque huc veniemus debebunt dare bovem vnum. Libertini alias knapi debent praestare servitia solita et solve-re ea, quae antea tenebantur, sicut in antiquo vrbario continetur. Remigatores praestabunt servitia antea praestari solita. Vniversus populus tam Croatae, quam Valaci uti etiam libertini debebunt civitatem, promptuariam, molendinum et portum veficere (!)⁹⁰ calcinam comburere et combustam adferre, nos autem laboratores dare et exolvere debibimus (!). Vigiliis debebunt tenere sicut et antea; quis vero ad eas tempore debito non comparet, ei specialiter officialis attendet ac ab eodem poena extorquebit et in nostram utilitatem convertet. Pelles luppinas, vulpinas et cujuscunque alterius speciei ad nos spectantes, qui alteri eas venderet, solvet poena ducatorum 25. Sed nobis juxta antiquam (!) pretium eas dare debet. Si quis aliquid ex similibus animalibus lucraretur, quartam partem in civitatem pariter adferre debet.

Cunctus populus tam Croatae quam Valaci prompti erunt in consotiano superioritatem se gratos extrihere (!).⁹¹ Et si eos noster officialis cum armis promptos habere praetenderit, semper ejusdem jussibus obtemperare debebunt. Quiscunque autem id praestare non vellet, poenam 25 liberarum (!) solvere tenebitur. Piscatores dabunt decimam ex piscibus salsis, excepto quando nos in⁹² sumus debebunt pro exigentia nostrae mensae pisces capere, officiali vero seu rapraesentanti ex integro pro suo vsu cum piscibus satisfacere. Nullus subditorum poterit ecclesiae pij quidquam legare sive permittere terreni, vitium vel domorum aliter nisi juxta communem existimationem pretium cujus proximor (!) exponere debet praefatae ecclesiae salvo semper onere quod secus nobis cedit. Ex sacerdotibus petrinis⁹³ si quis filium habuerit, debet nobis juxta antiquum vrbarium solvere libras 50; Si vero filiam 25. et his similibus post mortem nihil poterit relinquere, sed fratribus aut consanguineis, his deficientibus talium bona et divitiae quaecunque fuerint pro nobis post ejus obitum convertentur. Cunti populi officiales tam Valachorum quam Croatorum annuatim mutandi sunt. Id est judex populi vulgo ratnik(!),⁹⁴ nuncius et judex Valachorum. Nemo parochorum nec

⁸⁹ Pogrešno napisano za animalibus.

⁹⁰ Pogrešno napisano za reficere.

⁹¹ Pogrešno napisano za exhibere.

⁹² Ovdje očito nešto nedostaje, možda arce ili slično.

⁹³ Pogrešno za patrinis.

⁹⁴ Ratnik je vjerojatno pogrešno za satnik.

aliorum presbyterorum poterit gaudere ullo beneficio cuius beneficij nos non sumus collatores excepto eo, qui a nobis aut posteritate nostra obtineret privilegium sive collationem. Nullus ex nostris subditis poterit alienare bona degentibus in aliena jurisdictione et quod aliud est, noster subditus nulla re fundo seu utilitate poterit uti frui vel gaudere si ex ea aggravium non persolvat, sicut et alij subditi id praestare debent. Et si quis aliquo abiret, et portionem suam habere praetenderet, nollens hic cohabitare, ille totam portionem perdet, quae portio pro nobis convertenda erit. Imposterum quilibet cancellariorum quorumcunque in qualibet civitate nostra ad nullum alium librum poterit inscribere sententias nisi ad illum, qui ex civitate datus fuerit, ita ut ad quamlibet litigantium exigentiam praedicta sententia extradari possit et si quis praefatorum cancellariorum aliter et non ita faceret, ipso facto officium perdet et pro infideli publicari debet; dictus autem liber conservandus erit a iudice anni et officialis noster a dicto iudice cum habere praetendat, semper eidem dandus erit. Lites quolibet die lunae in novilunio iudicabuntur, cui rei officialis noster advigilabit, et poenas ad nos attinentes extorquere non desinet, querelas percipere et adscribere et tunc temporis coram iudicio proponere. Compositio autem nulla inter partes postquam querela ad iudicium adfertur sequi poterit.

Neque seniores exhibunt ex civitate, donec officialis sententiam non viderit, neque appellatio fieri poterit, sine praefato nostro officiali. Seniores mediante amphora vel alia amicitia non iudicabunt, sed iuste cuilibet secundum eorum debitum officium facient, secus taliter non faciendo severe in eos animadvertendum erit. Neque seniores nobis subjecti audebunt quidquam inter subditos dividere vel facere sine nostro officiali et etiam si aliquis vel terrenum vel aliam rem pro se expeteret et postea alteri venderet, illa pecunia pro nostra utilitate converti debet; qui vero simili fundo utetur aggravium solvet extra jam specificatam summam ducatorum 120 et debite officialis noster tale aggravium comparare non desinet et in nostram utilitatem convertere, sive fuerit plantatura, sive terrenum arativum; aliter totum antiquum vrbarium in suo esse permittimus. Si aliquando cum circumvicinis hostibus vel Venetis vel Turcis esset bellum, semper fidalitatem suam praestare scient et non intermittent. Si quis autem infidelis existeret, caput cum bonis amittit et similium posteritas pro infidelibus reputatur. Si aliquis ex subditis tumultum incitaret contra unum alterumve ex nostris majoribus vel inferioribus officialibus vel vero inter se populus similia exerceret, volumus et iubemus ut eidem omnia confiscentur, isque cum vniversa familia

extra nostrum dominium pellatur et pro perpetuo infideli nostro publicetur. Ex Valachorum Draghae et Martinschiczae nostri subiecti cives quartam partem vini novi quod nobis cedit conducent super equos in civitatem vel per mare cum tranquillum extiterit in naviculis adferent et in civitatem deponent.

Claves civitatis vel loci quolibet (!) vespere in manus officialis nostri vigilatores dabunt, quando vero nos hic sumus sine nostra facultate nemini aperient. Nostri cives liberi sunt plantare terrena aratilia, plantaturas, domos et omnia quae similia sunt, inter se vendere et emere, dando quod nobis cedit et cedi deberet, excepto sale et lignaminibus.

In quibus omnibus supra expositis conditionibus immune eas observando semper eosdem conservare volumus, uti et posteritas nostra conservare debeat neque in omnibus ullis amplius novitatibus illos opprimere uti nec posteritas nostra audebit opprimere illos nec posterioritatem eorum [excepto aggravio haracz dicto]. Ad quid in majus robur et fidei firmitatem extradavimus praesens nostrum privilegium, dedimusque supramemoratis nostris civibus et populo Buccarensi manu nostra scriptum et usuali sigillo munitum. Actum in Arce nostra Buccari 12 die Julij anno 1642.

E) CONFIRMATIO (...) UGOVORA S BAKRANIMA
IZ 1686. GODINE

Confirmatio et moderatio privilegiorum supra specificatorum Buccarensium per inclytam anni 1686 commissionem caesaream et regiam facta et explicata.

Quando quidem sua majestas sacratissima dominus dominus noster clementissimus inclytae harum partium modernae commissioni immunitates privilegia exemptiones et condensationes subditis et magisterijs illorum, in praejudicium fisci regij jurium ejusdem proventuum a tempore confiscationis elargitas revidere et quae immediate ab alte numinata (!) sua majestate sacratissima emanata aut confirmata non fuissent, cassare bonaque illa ad statum pristinum Zriniano legitimum reducere et urbaria Zriniana ac consuetudines imposterum observandas ordinare, benignissime demandaverit, inter alia vero privilegia ab inclita anno 1678 in hisce partibus existente commissione populo seu communitati Buccarensi fiscali usque ad ulteriorem et non subsecutam superinde suae majestatis sacratissimae ratificationem concessa et fors sinistras informationes ex preces obtenta ac in multis ab eadem communitate ultra tenorem extensa noviter examinanda melius explicanda et pro parte immutanda venirent, proinde consideratis prius considerandis Serioque perpensis perpendendis ac subsequencia praefatorum privilegiorum puncta autoritate

caesareo regia a bene memorata sua majestate sacratissima sibi superinde benignissime impertita et attribuita inclyta haec resolvit commissio, et quidem

Primo: quantum novitates ab aliquo saltem tempore indetrimentum communitatis Buccarenensis [utj exponeretur] introductas et antiquitas (!) observatis dominij consuetudinibus repugnantes concerneret, licet de similibus inclytae huic commissioni specificae non constaret, si quae tamen ultra et praeter continentias urbariorum anni 1642 et 1669 noviter inductae fuissent, totaliter cassantur et annihilantur.

2 do Ratione minoris mensurae in educillatione vini tollendae cum modernae mensurae praxis et proba iam dudum facta et observata fuisset, neque propter negotia portus et tam inductionem quam educillationem vini observabitur ad modum ut triginta mezane sive mensurae unam barillam venetam teneant atque constituent.

3 tio Circa grauamen cumulatorum laborum iuxta fata urbaria anni 1642 et 1669 et antiquam consuetudinem tempore Zriny observatam labores gratuitos praestare teneantur.

4 to Pariter quod ad vineas dominij per modum robbathae annuatim excolendas statutum Zrinianum et antiqua obligatio in omnibus observetur et siquidem vinea Budin per resolutionem inclytae modernae commissionis sub 1-ma Martij uertentis anni emanatam ad manus Rosmanichiorum deuenisset et consequenter knapi seu libertini ab onere cultivationis liberati remansissent proinde loco debitae ejusdem vineae annualis culturae, tenebuntur ydem annue ad castellum dominij tantum in parata pendere quantum labor iste importaret, detracto tamen valore unius barillae vini et unius stary triticy ijsdem ratione attacktae culturae ante hac dari soliti.

5 to Deliberatum est licere communitati Buccarensi cum sibi adiacentibus et sub territorio ejusdem vineas habentibus domicilijs inchoando a festo sancti Michaelis archangeli usque ad festum sancti Georgij martiris collecta propria vina educillare et pro onere seu barillas praevia tamen insinuatione dominio ratione praeemptionis eidem competentis facta extraneis quam domesticis dividere ac permutare; post festum vero sancti Georgij per totam aestatem

usque ad festum sancti Michaelis nemo vinum per onera dividere minus educillare sub contrabando et ulteriori superinde statuta poena praesumat, in cesum (!)⁹⁵ autem quod dominum (!) tempore licitae dividitionis praeemptionem apperiet (!)

⁹⁵ Pogrešno napisano za casum.

vinum subditis pretio eo tum currente persoluet.

- 6 to Conceditur piscatoribus⁹⁶ triticum ex Croatia vel Carniolia libere et absque pensione telonij adferre, ab extraneis vero in dominio sub quocunque titulo coemere non praesumant sed a dominio in portu iuxta antiquam observationem et poenam transgredientes statutam accipere teneantur.
- 7mo Ne imposterum uti exponeretur sigillum communitalis hinc inde distrahatur, penes manus iudicis domini conservetur et sine praescitu duorum ad minus iudicium (!) pro corroboratione quarumcunque litterarum et testimonialium non extrahatur.
- 8 vo Iudices nobilium regni Croatiae et notarij publici pro conficiendis quibuscunque testimonijs et alijs litteralibus instrumentis exmissis omni immunitate et securitate, praevia tamen insinuatione dominio facta gaudeant.

3 r

9 no Licitum sit communitati Buccarensi cum omnibus incolis et in illo teritorio degentibus omnis generis frumentum et triticum pro propria sustentatione et domestica dundaxat (!) necessitate ubique locorum in et extra dominium absque pensione telonij coemere seu commutare liberum sit illis in Croatia et Carniolia, non vero in propinquis et adjacentibus locis minus in portu sub poena contrabandi illud coemere ita tamen ut id ipsum dominio cui praeemptio competit prae quibuscunque alijs emptoribus more antiquo offerant, quo facto si ratione pretij cum dominio couenire nequirent, persoluto consueto telonio ubicunque locorum libere dividere poterunt.

10mo Praeter recensitas robathas tenebitur communitas Buccarensis cum sibi annexis tam Croatis quam Valachis et libertinis iuxta antiquam consuetudinem et articulum decimum urbariorum 1642 et 1669 arcem, magazina seu domos conservatorias motas (!) et portum reparare, calcinam excutere (!) et ad arcem vel quo necessum fuerit deportare, vigilias inter-

3 v

tenere et aedificia in bono statu sumptis proprijs et laboribus persolutis a dominio tantummodo magistris conservare. Omissit . . . Actum in portu suae majestatis Reggio novo. Nona Martij 1686.

L. S. Suae sacratissimae caesareae regieque maiestatis excelsae camerae aulicae consiliarius et inclytae

⁹⁶ Pogrešno umjesto pisticibus. Usp. t. 7 isprave u Arhivu JAZU koja se čuva pod br. XV 25 D I 1a (1).

F) PRIJEVOD UGOVORA PETRA ZRINJSKOG S GROBNIČANIMA
OD 18. SRPNJA 1642.

Ugovor kneza Petra Zrinjskog itd. s ovdašnjim grobničkim pukom o plaćanjima i podavanjima što ih treba svake godine davati gospoštiji. Mi Petar, trajni knez Zrinjski, posteljni presvetog carsko-kraljevskog veličanstva kao i nasljedni kapetan posade Legrada i tako dalje objavljujemo svima kojih se tiče na koji smo se način sporazumjeli s našim grobničkim podložnicima

Prvo. Naši pučani odnosno podložnici, a i crkvene osobe kao i ostali naši slobodnjaci koji su od naših podložnika kupili vinograde obvezuju se ubuduće davati svake godine 70 vedara vina osim onih koji su davali ili daju četvrti dio (naime, ovdje je bilo nekoć običaj dati zemljišta u zakup i obradu uz davanje gospoštiji četvrtog dijela plodova). Obvezuju se davati također 70 modija žita.

Drugo. Od podavanja u novcima ne računajući podavanja od mlinova i nekih »mirišća« (pod nazivom mirišća razumijevaju se zemljišta napuštenih domova i pašnjaka, naši mlinovi i obradive zemlje) obvezuju se davati svake godine dvije stotine dukata te ih (platiti) u dva roka, od kojih prvi pada na blagdan Sv. Margarete, do kojega se obvezuju dati polovicu, a drugu polovicu trebaju uplatiti na blagdan Svih Svetih. I ako se na rečeni rok ne plati sav novac, to jest do blagdana Svih Svetih, tada će oni koji su zanemarili (platiti) biti dužni dati dvostruko idućeg dana.

Treće. Dalje, naši grobnički pučani odnosno podložnici obvezuju se svake godine dati 120 dobrih i probranih ovaca s naslova permanije. Ako ne dadu ovce do blagdana Sv. Mihovila arkanđela, tada moraju dati u novcu 120 florina, računajući florin s 4 libre i 10 solda odnosno s tri marijaša.

Četvrto. Prema popisu ovaca, kao i prije, od svake dvadesete jednu jalovu; ako jedna nedostaje od toga broja tj. do dvadeset, treba uzeti kao da se radi o punom broju; od četrdeset (ovaca) jednu jalovu i drugu s janjetom, i tako od ostalih; ako nedostaje više od jedne, tada se obvezuju dati od svake ovce 3,5 solda. Podavanja u vezi s većim životinjama trebaju plaćati kao i prije: od muzne krave 10, od jalove pet solda.

Peto: Svaki stanovnik obvezuje se pojedine godine dati dva radnika na nalog oficijala, ako na trđavnim objektima nema popravaka ili građenja. Kako ne postoje podavanja u vezi s volovima, oni koji imaju volove, moraju dovući dva puta iz gorskih šuma pripremljenu drvenu građu ili građevinsko drvo, pa onaj koji učini takav dovoz nije obvezan dati druge radnike za druge potrebe.

Šesto. Naš puk, kao ni dosad, neka se ne miješa u *arbadiju* odnosno zakup pašnjaka na tom području.

Sedmo. Stanovnici kaštela i pod kaštelom obvezuju se svake godine dati kaštelu dvije mazane maslaca, kokoši i pilića osam, jaja četrdeset.

Osmo. Selo Ilovik dužno je dati jednu mazanu maslaca, kokoši i pilića 6, jaja 30.

Deveto. Selo Rečina dužno je dati dvije mazane maslaca, kokoši i pilića 10, jaja 40.

Deseto. Selo Jelenje dužno je dati tri mazane maslaca, kokoši i pilića 15, jaja 40.

Jedanaesto. Selo Podkilavac dužno je dati jednu mazanu maslaca, kokoš i pilića 5, jaja 20.

Dvanaesto. Selo Podhum treba dati četiri mazane maslaca, kokoš i pilića dvadeset, jaja 60.

Trinaesto. Selo Zastenice treba dati pet mazana maslaca, kokoš i pilića 20, jaja 80.

Četrnaesto. Sela Velike i Male Dražice sa selom Sudan trebaju dati svake godine maslaca mazana 1,5, kokoš i pilića 8, jaja 20.

Petnaesto. Sela Podčudnić i Podrvanj trebaju dati jednu mazanu maslaca, kokoš i pilića 6, jaja 20.

Šesnaesto. Sela Cernik i Buzdohanj trebaju dati maslaca mazana 2,5, kokoš i pilića 13, jaja 40.

Sedamnaesto. Sela Hrastenice, Svilno, Orehovica i Tutново trebaju dati dvije mazane maslaca, kokoš i pilića 8, jaja 20.

Osamnaesto. Svi podložnici moraju ići s natovarenim konjima do Broda, Gerova, Kopra i Trsta, donositi u kaštel sijeno i mošt bez ograničenja količine te uvijek priskrbiti konje nama i našim oficijalima.

Devetnaesto. Dvanaest pučana koje izabere oficijal, treba osloboditi od svake tlake i od slanja na put odavde bilo kamo, i to one koji su uz zemlje za oranje i koji će obavljati na vlastiti teret prijevoz, krčenje, sjetvu i dovoz plodova i brinuti se o njima.

Dvadeseto. Prema staroj odredbi trebaju za kuhinju dovlučiti ili donositi drva i posluživati nas, kad dođemo, kao i naše komisare.

Dvadesetiprvo. U velikoj nuždi ako dođe do kakva rata dužni su dovlučiti za kaštel iz Broda ili Ozlja svakojake stvari nužne za prehranu, i to što se više može.

Dvadesetidruho. Dužni su vapnenicu paliti i gasiti s time da mi plaćamo majstora, popravljati i čistiti grad, kao i do sada.

Dvadesetitreće. Kad im se naredi trebaju presti gospoštijsku vunu i tkati za plaću kao što se to i drugima (naređuje).

Dvadesetičetvrto. Treba da nam se dade svaku desetu dasku i trupac iz pilana na Rječini (?). Naši podložnici ne smiju daske prodavati mimo nas, već ih trebaju ponuditi našem oficijalu na otkup uz odgovarajuću cijenu i dovesti u Bakar tako da drugamo ne smiju prodati pod prijetnjom gubitka dasaka i kazne od 25 dukata; uopće, drva ne smiju drugamo voziti, već samo u našu bakarsku luku, pa ako naš oficijal kupi, dobro, ako ne, smjet će drugamo prodati.

Dvadesetipeto. Oni koji imaju ili će imati stupe trebaju dati od stuparenja deseti solad, kao i besplatno stupati naše sukno.

Dvadesetišesto. Mlinari osim našeg mlinara obvezuju se dati svake godine od zemljišta na kojima se nalaze mlinovi jedan dukat i jednu debelu svinju ili odgovarajući iznos u novcu, za koliko se (svinja) može kupiti. Nadalje, obvezuju se besplatno mljeti gospoštijsko žito. Pekarica treba peći kruh bez »kriške«, koja joj se obično daje ali s time da joj se dadu drva; ako neće, treba biti kažnjena od oficijala kaznom u visini od osam libara.

Dvadesetisedmo. Mesari se obvezuju sada i ubuduće davati glavu životinja koje se kolju; goveđe meso trebaju uvijek sačuvati (za nas), ako smo ovdje prisutni, po cijeni utvrđenoj od starine.

Dvadesetiosmo. U našoj rijeci Rječini nitko ne smije ribariti ni svećenici ni bilo tko drugi pod prijetnjom 25 dukata, kojoj potpada i onaj koji je uhvaćen (na djeiu) i onaj za koga se naknadno saznalo. Stranca pak treba kazniti tjelesnom kaznom.

Dvadesetideveto. Naši pučani bit će nama i našim slugama sada i u buduće uvijek obvezni na pratnju a tko neće ići dužan nam je dati 6 libara. A ako naš oficijal naredi neke vojničke poslove treba da na mjestu budu spremni, a nemarne će se kazniti s 25 libara. Ako se pak zgodi da krenemo zbog rata do otoka Muranskog ili bilo kamo drugamo, trebaju ići s nama. Ako pak koji put treba krenuti u rat protiv susjeda bilo po moru bilo po zemlji, pa ako bog dade sreću, od stečenog dužni su nam dati četvrtinu. Moraju brižljivo vršiti straže, a nemarne će naš oficijal odgovarajuće kazniti.

Trideseto. Nikome od podložnika nije dozvoljeno ostavljati crkvi zemlje, vinograde i kuće drukčije nego tako da se one procijene i ponude rođacima ili pučanima, na koje se (to) može odnositi pa će se tako (ubrani) novac uručiti crkvi s time da na zemlji ostane gospoštijesko opterećenje. Ako neki od popova bude imao sina obvezuje se u skladu sa starim urbarom dati 50 libara, za kćerku pak 25 libara. Tima se ne može ništa ostaviti, već braći i rođacima, a ako ovih nema, što god bude imao, treba nama ustupiti.

Tridesetiprvo. Sve pučke službe treba svake godine mijenjati.

Tridesetidruho. Nijedan župnik ili drugi svećenik ne smije primiti ili posjedovati bilo koji beneficij, kojeg mi dodjeljujemo, već samo onaj (može primiti) koji od nas ili naših nasljednika dobije privilegij i dodjelu.

Tridesetitrece. Nijedan od naših podložnika ne smije prodati bilo koje posjede strancima kao što ni naš podložnik koji prelazi u drugu jurisdikciju ne može ništa posjedovati u našoj gospoštiji, osim ako ne plaća podavanja koja je dužan dati i plaćati kao i drugi. Ako se pak netko odavde odseli i hoće imati dio svog imetka, gubi ga samim tim, i treba ga predati nama.

Tridesetičetvrto. U buduće treba uvijek u gradu postojati kancelar, koji mora ubilježiti svaku presudu, i to nikamo drugamo nego u knjigu što mu se na uobičajeni način daje iz kaštela, pa se putem nje (tj. te knjige) presuda treba dati onima na koje se odnosi. Ako to kancelar ne bi učinio, smatrat će se nevjernim. Tu knjigu trebat će čuvati gospoštijeski sudac dok i kada (ne) bude po traženju i nalogu gospoštijeskog oficijala određeno da se stavi na uvid.

Tridesetipeto. Sudske rasprave obavljat će se svakog prvoga ponedjeljka u mjesecu i tada je oficijal dužan da zbog sudskih pristojbi koje nam pripadaju nadzire da se tužbe savjesno upisuju i daju na sud s time da nije dozvoljena nikakva nagodba u sporu, nakon što je već stvar došla pred sud. Suci pak ne smiju otići iz kaštela, dok oficijal ne odobri presudu jer se bez toga žalba neće dozvoliti. Suci ne smiju biti zainteresirani u sporovima ili skloni da presude u prilog prijatelja, već neka svakoga sude prema njegovoj zasluži. One koji to prestupe treba kazniti.

Tridesetišesto. Suci ne smiju (dozvoliti) u ovoj gospoštiji ili u gradu bilo što obrađivati ili krčiti bez znanja našeg oficijala pa ako netko dobije za sebe nešto i drugome proda, novac od te prodaje treba nama predati, s time da opterećenje ostaje na zemljištu. To opterećenje neka se ne uračunava u zbroj

ostalnih urbarijalnih podavanja, već naš oficijal treba takva opterećenja sabirati i obračunavati odvojeno te obratiti u našu korist bilo da se radi o nasadima, bilo o zemlji za oranje, vrtu ili kući. Ako bi neki od naših pučana koristio neke druge posjede u ovoj grobničkoj gospoštiji i ne bi davao podavanja kao ostali naš puk, podliježe konfiskaciji o čemu treba da osobito vode brigu naši oficijali te da njihove posjede konfisciraju.

Tridesetisedmo. Kože risova, medvjeda, kuna, vukova, jelena i lisica, kao i drugih divljih životinja, koje nam pripadaju ne smiju se drugamo prodati pod kaznom od 25 dukata, već nama predati uz uobičajenu cijenu. Četvrti pak dio mesa predaje se kaštelu.

Tridesetiosmo. Ako dođe do rata sa susjedima Mlečanima ili Turcima, moraju nam biti vjerni. Ako bi netko bio nevjeran, lišava se dobara i života, a njegovi potomci postaju nečasnim.

Tridesetideveto. Svi naši pučani moraju savjesno vršiti stražarsku dužnost; onaj koga se pozove mora biti prisutan (na dužnosti). Tko (to) zanemari, bit će kažnjen od službenika u našu korist. Vrtar pak kaštela neka savjesno obavlja svoju dužnost (jer je) slobodan od drugih gospoštijских tereta. Stražari pak moraju nositi listove onamo kamo ih se pošalje te čuvati kaštel dan i noć. Ključevi kaštela predaju se svake večeri oficijalu u ruke.

Četrdeseto. Ako bi neki od pučana ili bilo tko drugi poticao neki nered protiv našeg višeg ili nižeg oficijala ili među pukom, naređujemo da se njihovi posjedi konfisciraju, a njega sa čitavom obitelji protjera iz naše gospoštije i proglasi za trajno nečasnog.

Četrdesetiprvo. Naši pučani odnosno podložnici trebaju nam osigurati pastire što ćemo ih izabrati za napasanje naših ovaca, i to tako da ćemo ih mi plaćati.

Četrdesetidruho. U ostalome zadržavamo stari urbar u svojoj snazi, tako da ako nešto nije ovdje pribilježeno pa se naknadno pronade, treba ovdje zabilježiti.

Četrdesetitrece. Našim pučanima odnosno podložnicima dozvoljeno je međusobno sklapati ugovore o prodaji oračih zemalja, vinograda, domova i tome slično, (nadalje) prodavati i kupovati (ostalo) uz plaćanje podavanja koja su propisana, izuzev drva.

Četrdesetičetvrto. I mi i naši nasljednici želimo se čvrsto i uvijek pridržavati svih naprijed navedenih uvjeta prema našim grobničkim pučanima i podložnicima i ni na koji ih način dalje novim teretima opterećivati, a ni naši ih nasljednici kao ni njihovi potomci ne smiju (dalje) opterećivati osim s izvanrednim daćama, pučki nazvanim harač.

Radi ovjeravanja i osnaženja ispostavili smo ovaj privilegij navedenim grobničkim pučanima i podložnicima potvrđujući vlastoručnim potpisom i pečatom. Učinjeno u kaštelu našem Grobnik dana 18. srpnja godine 1642.

Godine gospodnje 1768, dana 4. lipnja u Grobniku u vrijeme slavne komisije mi potpisani preveli smo i obratili ovaj urbarij iz ilirskoga sačuvavši i pobrinuvši se za njegov istinit i izvorni smisao i značenje, što posvjedočujemo vlastitim potpisima i pečatima. Dano u Grobniku u vrijeme gore navedeno.

Josip Maurović, kancelar i generalni vikar za Modruš v. r. M. P.

U prisutnosti mene Josipa Tijanića, plemićkog suca slavne zagrebačke županije, uzetog kao svjedoka v. r. M. P.

Mihajlo Verös zakleti odvjetnik u parnicama obiju vrsta sudova za Ugarsku i pripojene zemlje te fiskalni ordinarij njegove pobjasnosti gospodina kneza Teodora de Batthyan, nasljednog vlastelina kaštela i gospoštije v. r. M. P.

Gabrijel Staricki, kapetan kaštela i gospoštija Ozalj, Brod, Grobnik i Slapno, v. r. M. P.

Anton Simanović za kraljevstvo Ugarske zakleti carski odvjetnik u parnicama obiju vrsta sudova i gospoštijski vicefiskal, v. r. M. P.

Osobno i sa strane grobničkog puka Ignac Varle kancelar, v. r. M. P.

Pročitano i uspoređeno po meni Jurju Ivančić, plemićkom sucu zagrebačke županije i izaslaniku-popisivaču, v. r.

Također i po meni Gasparu Čegetek, pomoćnom popisivaču v. r.

G) PRIJEVOD GROBNIČKOG URBARA OD GOD. 1686.

Grobnički urbar god. 1686.

Kako je njegovo presveto veličanstvo gospodin gospodin naš najmilosrdniji vrlo dobrohotno naredio slavnoj novoj komisiji ovih krajeva da preispita imunitete, privilegije, oslobađanja i dozvole dodijeljene od vremena konfiskacije podanicima i njihovim organima na štetu prava i prihoda kraljevskog fiska, da poništi one koje nisu neposredno od gore navedenog njegovog presvetog veličanstva izdane ili potvrđene, da ona imanja povrati na nekadašnje zakonito stanje iz doba Zrinjskih i da sredi urbare Zrinjskih i običaje koje ubuduće treba poštivati, među ostalim privilegije podijeljene od slavne komisije, koja je boravila u ovim krajevima godine 1678, puku i fiskalnoj općini Grobničkoj (ali samo) do naknadnog odobrenja njegova presvetog veličanstva koje nije uslijedilo i vjerojatno dobivene zlonamjernim obavijestima i molbama i (kako) je došlo od toga da treba da se ono što se u mnogome od te općine protiv slova (dodijeljenih privilegija) proširilo, ponovno prouči, bolje objasni i dijelom promijeni — zato, uzimajući u obzir ono što treba najprije uzeti u obzir, ozbiljno proučivši ono što treba proučiti, ova slavna komisija odlučuje u skladu s točkama naprijed navedenih privilegija, a na osnovi carsko-kraljevskog ovlaštenja koje joj je dobrohotno podijeljeno i odobreno od njegova presvetog veličanstva dobra sjećanja — i to

Prvo. Odobrava se Grobničkoj općini i njoj priključenima i onima koji na njezinom području prebivaju i imaju vinograde, prodavati na malo sabrano vlastito vino počevši od svetkovine Svetog Mihovila arkandela do svetkovine Svetog Jurja mučenika a također i prodavati i po volji razmjenjivati u bačvama, stranim i domaćim ljudima, ali ipak uz prethodnu obavijest gospoštiji kako bi ona izvršila prvokup na koji je ovlaštena. Nakon svetkovine Svetoga Jurja ne smije nitko prodavati na veliko ili razmjenjivati tijekom cijelog ljeta sve do svetkovine Svetog Mihovila a niti prodavati na malo pod prijetnjom krijumčarenja i daljnjih kazna utvrđenih u vezi s time. Ako bi gospoštija htjela izvršiti prvokup vina u vrijeme dozvoljene prodaje, platit će ga podložnicima uz tada postojeću cijenu.

Drugo. Za drvo koje se po nalogu gospoštije u bakarsku luku doprema plaća im se na uobičajeni način, naime dva dijela u namirnicama, a treći dio u novcu; za ona pak drva koja dovezu bez naloga gospoštije na vlastitu inicijativu primaju naknadu odnovo plaću samo u namirnicama. S druge strane, bit će dužni dovoziti drva u luku kadgod to gospoštija naredi.

Treće. Ne zabranjuje im se berba u prikladno i pogodno vrijeme koje odredi gospoštija: isto tako i za presađivanje kupusa. To neka bude učinjeno u isto vrijeme radi izbjegavanja svih neperilika, a uz uzajamnu suglasnost o tome mjesnog (gospoštijskog) oficijala sa starijima (predstavnicima općine). Određeni dan za to presađivanje utvrdit će se javnim znakom.

Četvrto. Što se tiče određivanja sudova i poštivanja starih običaja u vezi nedovršenih sporova, premda bi bilo razumnije da se općina brine oko smanjenja, a ne stvaranja tolikih troškova i izdataka, neka bude ipak slobodno svakom ako odmah podnese žalbu kapetanu na prvostepenu presudu, nastaviti svoj spor i u skladu s urbarom i starim običajem na tri, šest i devet kaštela proslijediti uz prethodnu obavijest oficijalu, ali ipak tako da konačna revizija u stvari i odluka ostaju kod gospoštije.

Peto. Podložnici se obvezuju u skladu sa starim običajem i Zrinjskim urbarom od godine 1642. da komesarima njegova presveta veličanstva kao i gospoštijskim oficijalima i njihovim slugama, ako im se desi da onuda prolaze, osiguraju dovoljni broj konja i pratnju kao i prenositi njihove stvari do određita na način kako je bilo od starine uobičajeno bez ikakve naplate ili krzmanja.

Šesto. Premda svi podložnici koji drže konje imaju obvezu da godišnje po dva tovara gospoštijskih stvari besplatno prenose od bakarske luke ili od Grobničkog kaštela do topionice željeza u Čabru u skladu sa starim običajem i rečenim Zrinjskim urbarom, kao i do Broda, Trsta, Ljubljane ili Kopra, već kako se desi, pa i da odande prenese ono što je potrebno gospoštiji, ipak, po posebnoj milosti zato da bi to spremnije obavljali ostale svoje dužnosti, dozvoljeno je, ako oba tovara treba prenositi u Čabar, da im se za drugi tovar plati trideset solda. Ako pak ne bi bili potrebni toliki godišnji tovari do topionica, neće ih se siliti da prenose do drugog mjesta jednako udaljenog.

Sedmo. Što se pak tiče torova za ovce, kako se do sada držalo dva takva sa strane gospoštije, mogu se njima služiti plativši samo prethodnom gospoštijskom oficijalu uobičajeno podavanje. Osim toga, (podložnici) mogu se po volji pobrinuti za slične torove.

Osmo. Dozvoljava se podložnicima da u vrijeme berbe, nakon što se izdvoji prethodno vino za gospoštiju na ime podavanja i po tekućoj cijeni, ostatak na ime otplate ovdje ugovorenih dugova prodaju ili zamijene, s tim da samoj gospoštiji pripada nesumnjivo pravo prvokupa, ali tako da se također ponudi na otkup uz tekuću cijenu.

Deveto. Što se pak tiče dovoza dasaka iz pilane na vodeni pogon u Lokvama odlučeno je da se podložnicima plaća ne više kako je nedavno uvedeno na štetu skele deset, nego, kako se običavalo od starine, samo osam solda, i to dva dijela u namirnicama na uobičajeni način procijenjenim, a treći dio u gotovom novcu.

Deseto. Livada odnosno sjenokoša blizu navedene pilane na vodeni pogon u Lokvama, koja je u polovici dodijeljena podložnicima od prošle komisije godine 1678. s obzirom na vuču i dovoz naprijed rečenih dasaka, a za pašu

volova i (drugih) životinja — kako i bez toga u Lepenicama, Ljutićima i Delnicama imaju dovoljne sjenokoše, a i duž cijele Lokvarke ima dobre paše — u cijelosti se natrag uzima, a preuzeti dio raspoređuje se za potrebe gospoštije među oficijalima i majstorima koji rade u toj pilani.

Jednaesto. Neka se podložnici ne usude u vrijeme kada se prodaje žito gospoštije, a u skladu sa sadržajem urbara iz 1642. točka 6 bilo što prodati bez izričita odobrenja odnosno nekamo drugamo, a ne u luci a to pod kaznom (predviđenom za) krijumčarenje, a isto tako žito nabavljati u obližnjim mjestima nego samo u Hrvatskoj i u Kranjskoj — a uvijek ponuditi gospoštiji zbog prvokupa. Ako se pak ne mogu složiti s gospoštijom o cijeni, slobodno im je plativši uobičajenu punu maltarinu prodati gdje mogu. Osim toga slobodno im je u gospoštiji i izvan nje kupovati ili zamjenjivati bilo koju vrstu žita i pšenice bez plaćanja maltarine, ali samo za vlastitu domaću potrebu.

Dvanaesto. Svaki podložnik bit će obvezan na način i postupak iz doba Zrinjskih dati dva radnika godišnje kroz cijeli dan, kao što će biti obvezan dovući dva trupca, popravljati Grobnički kaštel sa zgradama koje mu pripadaju i pribavljati materijal nužan za njegov popravak.

Trinaesto. Što se tiče dovoženja i dovlačenja tovара postupa se u skladu s urbarom Zrinjskih, i to onoliko koliko mogu nositi njihovi konji.

Četrnaesto. Što se tiče spora između njih i općinara Klane u vezi s područjem, neka slavna komisija ne propusti podnesti to pitanje među ostalima njegovom presvetom veličanstvu na dobrohotnu odluku.

Petnaesto. Neka se podložnici ne usude prodavati sijeno u vrijeme kada gospoštija prodaje svoje sijeno; nakon što je ono prodano, mogu ga slobodno prodavati.

Sesnaesto. Zabranjuje se podložnicima pod prijetnjom kazne ustanovljene u vezi s tim rezanje grmlja ostružnica kako bi se narod mogao prehraniti i preživjeti za slučaj gladi sabiranjem plodova ostružnica.

Sedamnaesto. Podložnici će biti dužni popravljati put preko Snježnika suradnjom cijele općine. Tko se ne pojavi na taj poziv bez opravdana razloga, nakon što je prethodno dana javna obavijest, kaznit će se sa šest libara koje idu u korist gospoštije.

Osamnaesto. Pridržavat će se stari običaj u vezi s popravkom cesta blizu vinograda koji se nalaze na obroncima Drage pa se odobrava dvojici majstora koje u tu svrhu izabere općina da pozovu bilo koga na taj posao pod prijetnjom globe, a ako bude potrebno i pod prijetnjom kazne. Pašnjak nazvan Strana kao nekoć, prepušta se i u buduće općini na korištenje.

Devetnaesto. Neka se ne usude ići da kupe sol — bilo za domaću potrebu bilo za obavljanje trgovine — nekamo drugamo nego u bakarsku luku uz prijetnju krijumčarenja i posebne dodatne kazne.

Dvadeseto. Prema urbaru i starim običajima dužni su podložnici načinom robote na zemljištima gospoštije sijeno kositi, sabirati i dopremati do kaštela odnosno alodija.

Dvadesetiprvo. Slavna će komisija nastojati da se obnovi naredba najdobrohotnijeg presvetog njegovog veličanstva da se rekviriranje odnosno pridonudno uzimanje stvari ne vrši prema podložnicima Grobničkim ni u Hrvatskoj ni drugdje.

Dvadesetidruho. Što se tiče carina i maltarina uvedenih u novije doba, neka slavna komisija predloži presvetom njegovom veličanstvu da ih dobrohotno ukine.

Dvadesetitreće. Pašnjak zvan Furin neka ostaje fiskalnim podložnicima uz plaćanje godišnje zakupnine. Osim toga dozvoljava im se kupovati za domaću potrebu trupce. Stolari koji prave škrinjice i slično neka se o plaćanju drva i carine sporazumijevaju na najbolji mogući način s oficijalima gospoštije, i to zato što se ugovori temelje na slobodnoj volji.

U ostalome pridržavat će se spomenuta Grobnička općina svih nametnutih obveza koje se običavalo davati, a koje se nalaze u urbaru i činile se u vrijeme Zrinjskih, osim onih privilegija i oslobođanja koja je nova slavna komisija na temelju ovlaštenja dodijeljenog joj dobrohotno carsko-kraljevskim ovlaštenjima toj Grobničkoj općini ovime dodijelila i odobrila. Sastavljen u Kraljevici, 9. ožujka 1686.

Kopija darovnog pisma

Ovaj prijepis je uspoređen s originalom i pronađen jednakim pa to potvrđuje moj potpis i komplecija. U Gracu, 8. listopada 1725.

Johan Ferdinand Miller v. r.
dvorski kamornik otpremio

H) PRIJEVOD UGOVORA PETRA ZRINJSKOG S BAKRANIMA IZ 1642. GODINE

Mi Petar Zrinjski, trajni knez Zrinjski, savjetnik presvetog carsko-kraljevskog veličanstva i trajni kapetan Legradskih granica objavljujemo svima kojih se tiče i pred koje će doći ova naša javna i otvorena isprava, kako smo se sporazumjeli s našim bakarskim pukom i podložnicima.

Prvo. Naši podložnici i građani bakarski trebaju nam godišnje doprinesti u naš grad Bakar stotinu i dvadeset vedara vina. Novaca također trebaju dati godišnje dukata stotinu i dvadeset, ne računajući one stvari koje su već podijeljene među starije pučane, kako se to može vidjeti u urbaru. Navedeni novčani iznos trebat će pridonijeti polovicu na svetkovinu Svete Margarete, a polovicu na Sve Svete, a ako propuste u spomenutom vremenu navedenih dvaju rokova treba od njih istjerati dvostruki iznos. Davat će podavanje zvano *sulj* od ovaca, i to od svakih dvadeset po jednu, a kada ih je četrdeset, jednu bez mlijeka, a drugu s jagnjetom. Ako pak od četrdeset jedno nedostaje, trebat će ispuniti u cjelini, ako pak ih više nedostaje, neka plate ono što se pučki zove *nadliške* od svake ovce solda tri i obol jedan kao što su i prije davali. Trebaju podmiriti (podavanje nazvano) pučki *sulj* od goveda, kao i prije, tj. od svake krave bez teleta solda pet, a s teletom solda deset. Trebat će dati godišnje od svake kuće na uobičajeni način jednog radnika onamo kamo oficijal naredi. Za gradnju grada neka dovoze jednom drvo iz šuma na ime volova, jer se za njih *sulj* ne plaća. Onaj koji će ići u šume za rečeno drvo, neće dati radnika ni za kakvu drugu potrebu. Tovare neka dopremaju na konjima u luku zvanu Kopar i neka budu spremni i na druge naloge. Kada ćemo ovdje boraviti mi, naši komisari ili oficijali trebat će dati konje kao i prije i dopremiti sijeno koje se nalazi na sjenokošama. A onaj od naših građana, i ostalih koji na našem području bakarskom imaju dobra, a koji se ne pod-

vrhava zakonima i našim sporazumima, gubi navedena dobra, na što trebaju naši oficijali brižljivo paziti i konfiscirati dobra naprijed rečenih.

Naši Vlasi neka ne propuste uobičajena podavanja kao i druge službe koje se obično davaju u skladu s običajem puka, isto kao i prije, a svaki od njih koji ima konja dužan je godišnje jednom na njemu donositi sol u hrvatske krajeve u zamjenu za žito i vlastitim troškom dopremiti ga (tj. žito). Trebat će platiti (podavanje zvano) pučki *podimnica* od svakog ognjišta, i to libara pet, to jest dvadeset groša, kao što je to ranije bio običaj. Od ovaca pak trebat će u buduće dati od svakih četrdeset po jednu, a od osamdeset pak jednu bez mlijeka, a drugu s jagnjetom. Kad god ovdje dođemo trebat će dati jednog vola za našu kuhinju. Slobodnjaci odnosno knapi trebaju davati uobičajene službe i plaćati ono, što su i ranije bili dužni, kako se to nalazi u starom urbaru. Veslači davat će službe koje su i ranije običavali davati. Čitav narod, i Hrvati i Vlasi, a također i slobodnjaci trebat će propravljati grad, skladište, mlin i luku, paliti vapno i gašeno dopremati, a mi moramo davati radnike (tj. majstore) i platiti ih. Trebat će čuvati stražu kao i prije, a oficijal će posebno paziti na to da li se tko ne pojavi u vrijeme predviđeno za stražu i od njega istjerati kaznu te je obratiti u našu korist.

Ako bi netko drugome prodavao kože vučje, lisičje i od bilo koje druge vrste koje nama pripadaju, plaća kaznu od dukata 25. Njih (tj. kože) treba nama uručiti prema cijeni utvrđenoj u starini. Ako bi netko ulovio takve životinje, također četvrti dio treba dopremiti u grad.

Sav narod, i Hrvati i Vlasi, treba biti spreman da se pridruži pretpostavljenim pun volje. Ako pak naš oficijal od njih zatraži da budu spremni s oružjem, treba da se uvijek pokoravaju njegovim nalogima. Tkogod pak to neće učiniti, bit će dužan platiti kaznu od 25 libara.

Ribari će davati desetinu od usoljenih riba. Uz to kad ćemo biti (ovdje), za potrebe naše trpeze loviti ribe, a oficijala ili predstavnika opskrbiti s ribama u cijelosti za njegovu potrebu.

Nijedan podložnik ne smije zapisati crkvi neki pobožni zapis odnosno ostaviti zemlje, vinograde ili kuće drukčije nego uz cijenu po općoj procjeni koju će bliži (rođak) morati rečenoj crkvi platiti, ali s tim da ostaje (na njoj) opterećenje koje nama pripada. Ako bi neki od svećenika-očeva imao sina, trebat će prema starom urbaru platiti libra 50, a ako pak kćerku, 25. Tima ne smije poslije smrti ništa ostaviti nego braći i rođacima; a ako ni tih nema, dobra i bilo kakva imanja takvih poslije njegove smrti prelaze nama (u vlasništvo).

Sve pučke službenike kako Vlaha tako i Hrvata treba godišnje mijenjati, i to pučkog suda nazvanog ratnik (!), glasnika i vlašskog suca. Nitko od župnika i ostalih svećenika ne smije uživati bilo koji beneficij ako mi nismo podjeliteљи tog beneficija, osim ako mu nismo mi ili naši potomci podijelili privilegij ili kolaciju. Nitko od naših podložnika ne smije otuđivati dobra onima koji prebivaju u drugim jurisdikcijama, i osim toga, naš podložnik ne smije uživati ili koristiti nijednu stvar, nekretninu ili korist, ako od toga ne plaća opterećenje, kako uostalom to trebaju plaćati i ostali podanici. Ako pak netko otiđe i ima namjeru zadržati svoj dio, a ne želi ovdje stanovati, taj gubi cijeli dio, koji treba za nas preuzeti. Ubuduće svaki kancelar u bilo kojem našem gradu neće smjeti upisati presude ni u koju drugu knjigu, nego u onu koju će dobiti iz grada, tako da se može rečena presuda izdati na traženje svakog sudionika u sudskom postupku. Ako bi neki od rečenih kancelara učinio drukčije, a ne tako, samim tim neka gubi službu i treba biti oglašen za ne-

vjernog. Rečena pak knjiga treba biti čuvana kod suca tekuće godine i kadgod je naš oficijal zatražiti od rečenog suca, uvijek mu je treba dati. Sporovi će se presuđivati svakog prvog ponedjeljka u mjesecu, na što će paziti naš oficijal, a kazne koje nam pripadaju neka ne propusti ubirati, zaprimati pri-tužbe i upisivati i nakon toga predložiti u određeno vrijeme pred sud. Nikakva nagodba ne može se sklopiti među strankama nakon što je tužba podnesena pred sud.

Stareji neka ne izađu iz grada, dok naš oficijal ne razmotri presudu, a apelacija se ne može podnijeti bez rečenog našeg oficijala. Stareji neće suditi podmićeni niti drugim prijateljstvom, nego neka svaki vrši svoju dužnu službu, jer inače ako neće tako raditi prema njima će se strogo postupati. Stareji, naši podložnici, neka se ne usude bilo što podijeliti među podložnike ili učiniti (tako nešto) bez našeg oficijala. Ako pak netko izmoli za sebe neko zemljište ili drugu stvar i poslije drugome proda, taj novac (od prodaje) treba preuzeti u našu korist. Tko pak koristi takvo zemljište neka plaća opterećenje mimo već navedenog iznosa od 120 dukata. Naš oficijal neka ne propusti sabirati to opterećenje i prebaciti ga u našu korist, bez obzira na to da li se radi o nasadama ili oračoj zemlji. U ostalome dozvoljavamo da cijeli stari urbar ostaje na snazi.

Ako bi došlo do rata sa susjednim neprijateljima, Mlečanima ili Turcima, neka uvijek iskažu svoju vjernost i neka (to) ne propuštaju.

Ako bi netko bio nevjeran, gubi glavu s imanjem, a potomstvo takvih smatra se nevjernim. Ako netko od podložnika podbada na nemir protiv kojeg od naših viših ili nižih oficijala ili pak puk čini nešto slično međusobno, hoćemo i zapovijedamo da mu se sve konfiscira, a on neka se sa cijelom obitelji tjera iz naše gospoštije i proglašava nevjernikom prema nama na trajni način.

Naši podložni građani neka dovoze u grad konjima četvrtinu novog vina koje nam pripada od Vlaha u Dragi i Martinšćici ili neka ga dopremaju u barkama ako je more mirno i spremaju u grad.

Ključeve će grada ili bilo kojeg mjesta naši stražari naveće davati u ruke oficijala, a kada ćemo biti ovdje, nikome neće otvoriti bez našeg odobrenja. Naši građani mogu slobodno nasadiivati orača zemljišta, te međusobno prodavati i kupovati nasade, kuće i ostalo slično, osim soli i drva, s tim da dadu ono što nama treba pripasti.

Pridržavajući nepromijenjene sve naprijed izložene uvjete, želimo ih uvijek poštivati, a trebat će ih se držati i naše potomstvo. Nećemo ih opterećivati nikakvim povećanim novim teretima, a neka se naše potomstvo ne usudi ugnjetavati ni njih ni njihovo potomstvo, osim opterećenja nazvanog harač.

Radi ovjeravanja i osnaženja izdali smo ovaj naš privilegij te ga dajemo naprijed spomenutim našim bakarskim građanima i puku napisan našom rukom i providen uobičajenim pečatom.

Učinjeno u našem kaštelu Bakar, dana 12. srpnja 1642. godine.

I) PRIJEVOD POTVRDE UGOVORA S BAKRANIMA IZ 1686. GODINE

Potvrda i ublaženje privilegija naprijed navedenih Bakrana učinjena i izvršna po slavnoj carsko-kraljevskoj komisiji iz godine 1686.

Kako je njegovo presveto veličanstvo gospodin gospodin naš najmilosrdniji vrlo dobrohotno naredio slavnoj novoj komisiji ovih krajeva da preispita imunitete, privilegije, oslobođenja i dozvole određene od vremena konfiskacije podanicima i njihovim organima na štetu prava i prihoda kraljevskoga fiska, da poništi one koje nisu neposredno od gore navedenog njegovog presvetog veličanstva izdane ili potvrđene, da ona imanja povrati na nekadašnje zakonito stanje iz doba Zrinjskih i da sredi urbare Zrinjskih i običaje koje ubuduće treba poštivati, među ostalim privilegije podijeljene od slavne komisije, koja je boravila u ovim krajevima godine 1678, puku i fiskalnoj općini bakarskoj (ali samo) do naknadnog odobrenja njegova presvetog veličanstva koje nije uslijedilo i vjerojatno dobivene zlonamjernim obavijestima i molbama i (kako) je došlo do toga da se treba ono što se u mnogome od te općine protiv slova (dodijeljenih privilegija) proširilo, ponovno prouči, bolje objasni i dijelom promijeni — zato, uzimajući u obzir ono što treba uzeti u obzir, ozbiljno proučivši ono što najprije treba proučiti, ova slavna komisija odlučuje u skladu s točkama naprijed navedenih privilegija, a na osnovi carsko-kraljevskog ovlaštenja koje joj je dobrohotno podijeljeno i odobreno od njegova presvetog veličanstva dobra sjećanja — i to

Prvo. Što se tiče novih odredaba uvedenih, kako se tvrdi, od nekog vremena na štetu bakarske općine i u protivnosti s običajima od starine poštivanim u gospoštiji, premda ovoj slavnoj komisiji u pojedinostima nije poznato nešto slično, ako je ipak bilo nešto na novo uvedeno preko i mimo sadržaja urbara iz 1642. i 1669. godine, to se u cijelosti ukida i poništava.

Drugo. Kako bi se ukinulo manje mjere u prodaji vina na malo, s obzirom na to da je praksa i isprobavanje novog mjerenja već odavno sprovedena i poštivana, (ali) ne (i) u lučkim poslovima odsada će se primjenjivati kako pri uvozu tako i pri prodaji na malo, (odredba) da trideset mazana ili mjerica drže i čine jedan mletački baril.

Treće. Što se pak tiče opterećenja u vezi s kumuliranim poslovima neka se drže u pogledu obavljanja besplatnih radova spomenutih urbara 1642. i 1669. godine i starih običaja poštivanih u doba Zrinjskih.

Četvrto. Također neka se u svemu poštuje Zrinjski statut i staru obvezu u pogledu godišnjeg obrađivanja gospoštijjskih vinograda na način robote. Kako je pak vinograd Budin odlukom slavne nove komisije od prvog ožujka tekuće godine prešao u ruke Rožmanića pa su u skladu s tim knapi odnosno slobodnjaci ostali slobodni od opterećenja obrađivanja, zato umjesto dužnog godišnjeg obrađivanja tog vinograda trebat će godišnje u gotovome toliko u gospoštijjski kaštel plaćati koliko je vrijedio onaj rad, uz odbitak vrijednosti jednog barila vina i jednog stara pšenice koje su radi rečenog obrađivanja prije toga dobivali.

Peto. Odobreno je da bakarska općina, s njoj priključenima i s onima koji prebivaju u njoj, a na njezinom području imaju vinograde smije prodavati na malo sabrano vlastito vino počevši od svetkovine Svetog Mihovila Arkandela sve do svetkovine Svetog Jurja mučenika a također i prodavati i zamjenjivati stranima i domaćim ljudima toware ili barile, ali ipak uz prethodnu obavijest gospoštiji radi prava prvokupa koje joj pristoji. Poslije svetkovine Svetog Jurja kroz cijelo ljeto sve do svetkovine Svetog Mihovila nitko ne smije prodavati vino na toware a niti na malo pod (prijetnjom kazne za) krijumčarenje i daljnje kazne u vezi toga utvrđene. Ako pak gospoštija hoće ostvariti prvokup u vrijeme slobodne prodaje platit će podložnicima vino po dnevnoj tekućoj cijeni.

Šesto. Pekaricama se dozvoljava slobodno i bez plaćanja maltarine dovoziti pšenicu iz Hrvatske i Kranjske. Ipak, neka se ne usude kupovati od stranaca ni pod kojim naslovom, već je moraju kupovati od gospoštije u luci prema starom običaju i uz prijetnju kazne predviđene za prestupnike.

Sedmo. Neka se više odavde ne odnosi općinski pečat, kako se to tvrdi, nego neka se čuva kod gospoštijuskog suca i neka se ne izdaje za ovjeravanje bilo kakvih isprava ili svjedočanstava bez znanja bar dvojice sudaca.

Osmo. Plemićki suci kraljevine Hrvatske i javni notari neka uživaju puni imunitet i sigurnost prilikom izrade bilo kojih svjedočanstava i ispostavljanja drugih pismenih isprava, ali uz prethodno učinjenu obavijest gospoštiji.

Deveto. Dozvoljeno je bakarskoj općini sa svim stanovnicima i onima koji borave na njezinom području kupovati ili zamjenjivati žito i pšenicu svake vrste za vlastitu prehranu, ali samo za domaću potrebu, i to bilo gdje u gospoštiji i izvan nje bez plaćanja maltarine. Slobodno im je kupovati ga u Hrvatskoj i Kranjskoj, ali ne u susjednim i obližnjim mjestima, a ni u luci pod kaznom krijumčarenja, ali tako da ga prema starom običaju najprije ponude gospoštiji koja ima pravo prvokupa prije svih ostalih kupaca, a ako se kod toga ne mogu u pogledu cijene sporazumjeti s gospoštijom, smiju prodati kamogod hoće plativši uobičajenu maltarinu.

Deseto. Osim utvrđenih robota dužna je bakarska općina s njom priključenima kako Hrvatima tako i Vlasima i slobodnjacima prema starom običaju i desetom članu urbara 1642. i 1669. popravljati kaštel, magazine, kuće, skladište, mlinove i luku, paliti vapno i dopremati u kaštel ili već kamo je potrebno, čuvati straže i održavati zgrade u dobrom stanju, i to vlastitim troškom i radovima, s tim da gospoštija plaća samo majstore. (Ostalo) ispušteno. Učinjeno u luci njegova veličanstva Kraljevici, 9. ožujka 1686.

M. P. Savjetnik slavne dvorske Komore njegova presveta carsko-kraljevskog veličanstva i predsjednik slavne komisije izaslane u fiskalna područja otočna, hrvatska i primorska

Simon de Tomazis

Z u s a m m e n f a s u n g

DIE VERTRÄGE ZWISCHEN PETAR ZRINSKI UND DEN BEWOHNERN DER HERRSCHAFTEN GROBNIK UND BAKAR AUS DEM JAHRE 1642 UND IHRE ERGÄNZUNGEN AUS DEM JAHRE 1686

Der Verfasser veröffentlicht die Verträge zwischen Petar Zrinski und den Bewohnern der Herrschaften Grobnik und Bakar aus dem Jahre 1642 samt ihren Ergänzungen aus dem Jahre 1686 und gibt zugleich die Übersetzung der Verträge ins Kroatische nebst einer einleitenden kürzeren Studie.

In dieser Studie befasst sich der Verfasser besonders mit dem Umstande, dass die Bewohnerschaft der Herrschaft Bakar in zwei Gemeinden organisiert war, und zwar in einer kroatischen und einer walachischen Gemeinde... Er lenkt ebenfalls seine Aufmerksamkeit auf die Frage eines eventuellen Bestehens zweier Gemeinden auf Grobnik und zwar einer Knechts- und einer Permanergemeinde. Ferner betrachtet der Verfasser auch das Problem in welcher Weise und mit was für einem Erfolg der Graf Petar Zrinski und seine Gemahlin Katarina die Abgaben der Bevölkerung erhöht haben und wie sich die Gemeindemitglieder dieser Erhöhung widersetzen. Endlich erwähnt der Verfasser auch einige lateinische Worte der Verträge, die nicht in dem Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae (z. B. arcularius, asser, juniperus, lebes, libo usw.) aufzufinden sind.